

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

64L

Upton & Gustafson
1904p

891.99-192

U-91

0

9-p.

447

447

ՔԱՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԽՕՁԱՅԻ

ԱՐԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ

Թող արեան ձայնը՝—վրէժը Ֆիդայի
Արձագանք գոնի Հայութեան արուստ—
Բողոքը ճշուա՛ծի կռուի մեզ կանչի,
Որ ազատ չնչենք մեր սիրուն երկրում:

Սիւնիք

1904

Ս. ԳԵՏԵՐԲՈՒՐԳ

13 APR 2011

891.93-192

Ա-91

ՀՐԱՏԱՐԱՐՎՈՒԹՅՈՒՆ ԽՕՋԱՅԻ

ԱՐԵԱՆ ՉԱՅՆԵՐ

Թող արեան ձայնը՝—վրէժ Ֆիդայի
Արձագանք դանի Հայու թեան սրտում—
Բողոք ճնշուած կուռի մեզ կանչի,
Որ ազատ շնչենք մեր սիրուն երկրում:

Սիւնիք

447

1904

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ

26 .02. 2013

72780

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Дозволено цензурою С-Петербурга, 15-го ноября 1904 г.

1065
45

1430-2002

Ա Ձ Դ

Ի՛ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ ներկայումս հայերիս մէջ շրկայ մի ժողովածու, ուր ամփոփուած լինեն մեր ներկայ դարու երիտասարդ հոգու վառ հայրենասիրական տենչանքներից բղխած ազգասիրական երգերը, միևնոյն ժամանակ քաջ գիտակցելով դոցա մեծ նշանակութիւնը մենք ձեռնարկեցինք «Արեան Չախներ»-ի հրատարակմանը, որի ոչ կատարեալ լինելը ցաւօք սրտի խոստովանում ենք, թէպէտ և մեզանից անկախ պատճառներով...

Հրատարակիչ՝ ԽՕՋԱ

Ո Վ Տ Է Ր

Ով դու երկնային գորութիւն, որ ծառայում ես թըշ-
ուառականիս, սրտում այլեւ բանտ ե երկաթէ շղթաների
ծանրութիւնը զգալի չեն լինում ինձ: Եղբայրներ, չրպէտք
է շփոթուել, երբ վտանգի առաջ ենք, միթէ մահը մեզ
համար մէկ չէ վաղ թէ ուշ մենք պէտք է մեռնենք, աւե-
լի լաւ չէ, պատուով մեռնել, քան թէ անարգանքով...

ԽՕՋԸ

Խ Ե Ն Ը Ս Ո Ր Ի Մ Ը Ր Տ Ը

Կարկուտ տեղաց Խանասորի դաշտումը,
Ֆիդային էր դաշնակցական, վրէժ լուծում հովտումը:

Սոսկաց քիւրդը՝ քնաթաթախ մարզեցին,
Չէր երսողում ջնջուել իսպառ Ֆիդայիցը լուսաբացին:

Եաման, Աստուած, Ֆիդան եկաւ ուր փախչենք՝
Առաց որդուն կըծքին սեղմած լեղապատառ քրդունին:

—Մի վախենաք, հանդիստ կեցիք, բաջի ջան,
Կանանց երբէք ձեռք տալու չէ վրէժինդիր քաջ Ֆիդան:

Մի ժամուայ մէջ մարզիկ ցեղը ջնջուեցաւ,
Խանասորայ կանաչ դաշտը կարմիր գոյնով ներկուեցաւ:

Փշիր զեփիւռ դէպ Առաւուլ մենք թուշի նք,
Գիրքեր բռնենք, գաթայ, հալուած ձիւնի ջրով ձաշակենք:

Մերթ կուում է, մերթ բարձրանում քաջ Ֆիդան,
Եղակի է պատմութեան մէջ արշաւանքի տեսարան:

Չկար Կարօն. ախուր պատեց ամենքին,
Երանի է նրա հողույն, որ զո՞ն դարձաւ այդ կուրին:

Քեզ ենք յանձնում, ով պաշտելի Առաւուլ,
Կրծքիդ մէջը ամուր պահես անմահ զոհերն հեյերուն:

Հայեր, լիշէք, նուիրական այն օրը
Յուլիս ամսի քսանհինգին կատարեցէք մեր տօնը:

Ե Ր Գ Ե Լ Կ Ո Ւ Զ Է Ի

Սուրբ հայրենիքս երգել կուզէի,
Իմ երգերի մէջ հոգեբուղիս, հնչուն,
Երկնքի հետ խօսող լեռները վիթխարի
Եւ թռիչքն արծուի այն վեհ բարձունքում:

Մայր-ժողովուրդս երգել կուզէի,
Յորձում Երասը չքնաղ ափերով,
Հրեղէն նծոյզն երգել կուզէի
Մասսայ լանջերում սրարշաւ տալով:

Հայ կտրիճներին երգել կուզէի
Եւ կուռի կոշը հպարտ ու վայրի,
Սուրբ աղատութեան տօնը յաղթական
Եւ վառ ապագան իմ հայրենիքի:

Բայց կոպիտ ձեռներ, փշրեցին քնարը բեկ-բեկ,
Բայց կոպիտ ձեռներ, կտրեցին նրա լարերը մէկ-մէկ,

Ը Ն Կ Ե Ր Ն Ե Ր Ի Ս

Լուռ գիշերին մտքիս զիմաց
Չատ ստուերներ ժողովուան.—
Ընկերներս՝ մեռած, կորած՝
Հոգուս խորքով անց կացան:

Նրանց աչքերը բոց ու վրէժ
Սրտիս խորքը նայեցին
Սիրտս բաց էր խոր վէրքի պէս
Նրանք այնտեղ սուգուեցին:

Անհաւատար գոռ կուռի մէջ
Ընկաք, իմ վեհ ընկերներ,
Ախ, ձեր շիրիմն իմ սրտումս է
Իմ վէհ, իմ սուրբ ըրկերներ:

«ՀԵՉՈՒՄ Է ԶԱՆԳԸ...»

Հնչում է զանգը սուրբ պատերազմի,
Հրուէր կանչում քաջ Հայդուկներին:
Հաւաքուել, խմբուել մի գրօշակի տակ,
Գործել եռանդով, փրկել Հայրենիք:

Եւ զողանջիւնը նրա բարձրաձայն,
Գնում է հեռու, հեռու և հեռու...
Հատնում աշխարհի ամեն ծայրերին՝
Խոր քնածներին արթնացնելու:

Եւ ահա մարդիք բիւր խմբակներով,
Պատրաստում են գալ, մտնել գրօշի տակ,
Թիւրքիայի գահը, նրա պալատներ,
Անել քարուքանդ, անել փլատակ:

Արդար բարկութեամբ ամենքս բորբոս
Գալիս ենք առնելու վրէժը սրբազան

Եւ թիւրքիայ կոչուած դժոխք-զնգանում
Վերջ տալ անպատճառ պետութեան գազան:

Կէցցէ՛ սուրբ գործը—Յեղափոխութիւն,
Փրկիչը ամբողջ թշուառ մարդկութեան:
Որ նախ և առաջ պէտք է ստեղծի
Ամենքիս համար ազատ Հայաստան:

Պ Է Տ Օ Ի Յ Ի Չ Ա Տ Ա Կ Ի Ն

Գարահիսար լեռան կրճքին՝ նա էլ ըն՝ աւ վիրաւոր,
Կուրծքը պատռած, սիրտը խոցուած չար թշնամու զըն-
գակով:
Փայռոտ լեռան լերկ կատարից վար սլացիր, սև արծիւ,
Թևերը բաց, լայն թևերդ ու ջիւանին հով արայ:
Խոցուած սրտից մուգ արիւն, կաթիլ-կաթիլ կը ծորայ.
Ախ ջիվանի կեանքն է հոսում ցաւոտ կրճքի լայն վեր-
քից
Փայռոտ լեռան, լերկ կատարից վար սլացիր, սև արծիւ,
Թևերը բաց, լայն թևերդ ու ջիւանին հով արայ:

Ք Ա Յ Լ Ե Ն Ք

Յուսահատուել մեղք է, ընկեր,
Արիացիր, ողի առ,—
Նա հո. մայրեց հեռում լապտեր...
Սոսք էլ գտնենք շուտ դադար:

Արիացիր, սիրտ առ ընկեր,
Զարունակենք մեր ուղին.—
Լսիր, կարծեմ թէ զանգակներ
Ղոզանջեցին սարերն...

Ահա բացուեց աղօթարան...
Վստահ, ընկեր, առաջ քայլենք...
Զինուոր ենք մենք Ազատութեան
Եւ անփորձ տեղ կը համենք:

Հ Ա Յ Դ Ո Ի Կ Ի Ն Չ Ա Ն Ա Շ Ի Ե Ր Գ Ը

Հայաստանից եկած զինուոր,
Սիրական, կեանքիս հատոր,
Քեզ կսպասէի օրէցօր.
Ըողշողուն զէնքերիտ մատաղ:

Արկածալից կեանք խորհրդով,
Լեռներ ես անցել շտապով,
Արեգակն է այրել տապով,
Սևորակ պատկերիդ մատաղ:

Կրգաս զոհերի երկրէն—
Պատմէ Մոկացի եսթերէն,
Խօսիր Գիսակի խօսքերէն.
Սրտաշարժ խօսքերիդ մատաղ:

Զով Սասունի հովէն կուգաս,
Վանայ ծփան ծովէն կուգաս,

Ընդրանիկի քովէն կուքաս.
Սար-ձոր ընկած գլխիդ մատաղ:

Սերոր-Փաշի գերեզման
Տեսել ես, իմ սիրական,
Տեսել ես ողջ Հայաստան.
Էզուցուայ ճամբիտ մատաղ:

Հայաստանից եկած զինուոր,
Միրական, կեանքիս հատոր,
Քեզ կսպասէի օրէցօր.
Եզազայ յոյսերուդ մատաղ:

* * *

Տուր ձեռքդ, եղբայր, ժամ է գարթնելու,
Փամ է՝ ժամ առաջ ոտքի ելնելու:
Մօտ է վախճանըն հայերուս օրհաս.
Լինել, չը չինել—մեղնից է կախուած:

Տուր ձեռքդ, եղբայր, հերիք համբերենք,
Հերիք օգնութիւն օտարից հայցենք:
Մենք ենք տանջուողը, մենք չարչարուողը.
Մենք պիտի լինենք մեզի փրկողը...

Մեր վե՛հ հայրենիք դարբերով ճնշուած,
Գարեր շատ ու շատ մեր արեամբ ներկուած:
Պահանջէ մեղնից արիւնով ներկել
Թշնամու արեամբ լեռներ ու դաշտեր:

Չտապիր, եղբայր, առ, ահա քեզ զէնք,
Սորանով միայն փրկուելու ենք մենք:

Այս է գործ ածում մեր դէմ թշնամին,
Այս պիտի լինի պաշտպան մեր անձին:

Չտապիր, եղբայր, ի դաշտ, պատերազմ,
Սպասում է քեզ թշնամին մեր կազմ,
Աշխարհի սկզբից ամբողջ մարդկութիւն
Այնտեղ է գտել իւր ազատութիւն:

Այնտեղ է քո կեանք, այնտեղ է քո մահ,
Ելիր ընդառաջ, ելիր դու անահ,
Արդարութիւնն է գործին նշանակ.
Այնտեղ կը կանգնէ նա իւր յաղթանակ:

Չտապիր, քանի զեռ չէ անագան...
Քեզ կը հետեւի ամբողջ Հայաստան:
Ազատութիւնն է գործին գրաւական.
Այնտեղ կստանաս պսակ պատուական:

Հ Ա Յ Կ Ո Ւ Կ Ի Ե Ր Գ Ե Ր Ի Ց

Ինձ տեղ տուէք Սիփան սարեր,
Բռնաւորի լուծն եմ թողեր,
Ազատութիւնս արիւնով զնած,
Պահէք ձեր ծոցն, ազատ սարեր:

Մասսից ազատ, մասսից բարձր ես,
Աշխարից թանգ ազատութիւն,
Կեանքի սէրն, կեանքի տէրն ես,
Արժւի պէս բարձր ես թռնում:

Ազատ, օգուտ, ազատ հովուս,
 Արժւի պէս ազատ կըլնիմ,
 Բայց թեկերս ծափ—թափ տալու
 Ախպրտանցս քով կ'իժուեսմ:

Հայ ախպերտիւք, ձեր ծունդ շղթան
 Իմ երկաթէ սուր կտուցով,
 Ես կը կտցեմ, կը քրժըծեմ,
 Մէկ տեղ կ'երգենք ազատ կրծքով:

Հզատութիւն, ազատութիւն
 Կեանքի արեւ, ազատութիւն,
 Մասսից ազատ, արժւից ազատ
 Աշխարհի տէր ազատութիւն:

Արժւի պէս բարձր ես թունում,
 Մասսից բարձր Ազատութիւն,
 Գու կեանքից վեր դու լոյս արև
 Ազատութիւն, ազատութիւն:

* * *

Սալնոյ ձորերում, կուռի ձորերում,
 Հայդուկն է ընկել խոր վերքը սրտին,
 Վերքը վարդի պէս բացուած կարմրուն,
 Ու ձեռն է քցել կտորած հրացանին:

Արօտ գաշաերում ծղրիտն է ծւում,
 Հայդուկն է քնել մահուան խոր քնով,
 Հայդուկը հորում երազ է տեսնում
 Հայրենի աշխարհն ազատ ապահով:

Տեսնում է այգում հովն է շքնշնջում
 Փայլուն գերանդին վնգում է անուշ,
 Ու փոցխ են քաշում սիրուն աղջկուհք,
 Հայդուկի վերայ երգելով անուշ:

Սալնոյ ձորերով ամպեր են անցնում,
 Հայդուկի վերայ արծիւն է գալիս
 Ախ, սե աչքերը արծիւն է հանում,
 Հայդուկի վերայ ամպերն են լալիս:

*

Վեհ ազատութեան սէրը չէ մենակ,
 Որ ինձ մղումէ կուռի վառ հանգէս,
 Հրեզն ունէ, վրէժն անյատակ,
 Որ սիրտս այրումէ ժահր թոյնի պէս:

Ախ լժէ լինէի կայծակ, հրաբուդիս,
 Մռայլ ճարտարի ճակատից վիժած,
 Պիտի շանթէի, վշրէի պիտի
 Թշնամու կուրծքը շար, արիւնախանձ:

Բայց հոգուս խորքում օձերնեն զեռում,
 Վրէժի իժեր—սեւ, կծիկ—կծիկ,
 Ու ոտմը է սիրտս և պիտի պայթի,
 Թշնամու դլխուն նա պիտի սրայթի:

* *

Է՛յ, ջան Հայրենիք, ինչքան սիրուն ես,
 Սարերդ կորած են երկնի մովի մէջ,

Ջրերդ անուշ, հովերդ անուշ,
 Մենակ բալէքդ արուն-ծովի մէջ,
 Քու հողին մեռնիմ, անգին Հայրենիք,
 Ախ, քիչ է, թէ որ մի կեանքով մեռնեմ,
 Երնեկ ունենամ հազար ու մի կեանք,
 Հազարն էլ սրտանց քեզ մատաղ անեմ:

Ու հազար կեանքով քու դարդին մեռնիմ,
 Բալէքիդ մատաղ, մատաղ քու սիրուն,
 Մենակ մի կեանքը թող ինձի պահեմ —
 Էն էլ քու փառքի գովքը երգելու:

Որ արտուտի պէս վեր ու վեր ճախրեմ,
 Նոր օրուայ ծէգիդ, ազիդ Հայրենիք,
 Ու անուշ երգեմ, բարձր ու զիլ գովեմ,
 Կանաչ արևդ ազատ Հայրենիք:

* * *

Ճամբէս արիւնի հեռք թողեր կերթայ,
 Արիւնտ ճամբէս մեր թշնամու դէմ,
 Խէթ օձը առջես ընկեր ու կերթայ,
 Ու ազաւաները հետս ճամբորդ են:

Չիս տխուր, տրտում, կերթայ անդիւման,
 Ախ, նա էլ լաւ դիտէ, որ էլ յետ չեմ դառնայ,
 Գարգս թաղելու, ցրուելու կերթամ,
 Գարգս վրէժով, ու էլ յետ չեմ գայ:

Է՛հ, մնաք բարե մեր դաշտ ու սարեր,
 Ուր քոյ ու քարեր մեր արնով ներկուաւ,
 Ինձ էլ զէս տեսնի, իմ խեղճ, ազիդ մէր,
 Ու գերեզմանս շես գտնի բնաւ:

Կարմիր օրերի անգին ընկերներ,
 Իմ տեղս պահէք, երբ գար իրար քով
 Ախ, եարիս ասէք, որ ես էլ չըկամ,
 Որ լայ, վրէս լայ անուշ աչքերով:

* * *

Հազար բարով, հպարտ սարեր,
 Թե եմ առեր, ձեզ կուգամ,
 Արժիւների ձէնն եմ լսել,
 Արժիւներին դէմ կուգամ:

Իմ Հայրենիք, կապոյտ սարեր,
 Թշնամու շարք ձեր բոլոր,
 Գաշա, անապատ, արեօտ դետեր,
 Արազը խոր ու սրբ:

Հազար ձէնով, հազար սրտով
 Արժիւների հետ կուգամ,
 Առդիդ մեռնեմ ազատ սրտով
 Իմ Հայրենիք մէքիկ ջան:

Բարով ձեզի գար ու դուման,
 Բանձրիկ սարեր ու քարեր,
 Հազար բարով, հող ու դուման,
 Ծովակ, ծմակ ու ձորեր:

* * *

Հայդուկ, մի վախենար քրդի գնդակից,
նա մահաբեր չէ քաջերիդ համար,
Քո, ջան-Ֆիդաի, ահեղ անունից,
Քիւրզը սոսկում է ինչպէս դիւահար:

Առէք հրացան, ու ելէք հանդէս,
Տանջանքի մէջ է ձեր մայր հայրենիք:
Միթէ չէք լսում նա կանչում է ձեզ,
Օգնութեան հասէք, հարազատ սրբիք:

Ձեր հրացանը վրէժով լցրէք,
Ձարկէք, թշնամուն, թշնամուն պապան
Քուր ձեր մօր սիրուն զարկէք ու ընկէք,
Միմիայն թէ կէցցէ, կէցցէ Հայաստան:

ԿՌՈՒՆԵՑԷՔ ՏՂԵՐՔ...

Կուռեցէք ազերք, կուռեցէք քաջ քաջ,
Անվահներ կանգնած թշնամու առաջ,
Յանկալի է մեզ միշտ ազնիւ մահը —
Հեռու մեզանից սոսիսի ահը,
Այս անգամին էլ ցոյց տանք թշնամուն,
Թէ ինչ է հայի ուժն ու քաջութիւն:

Ահա, թիւրքերը փախչեն սարսափած,
Ահա, գիակներ արեամբ շաղախուած,

Կրակ տեղացէք, անդադար կրակ
Փնօք մեր գեներերին: Առատէ գնդակ,
Այս անգամին էլ ցոյց տանք թշնամուն,
Թէ ինչ է հայր ուժն ու քաջութիւն:

Մեր տօնախմբեր, մեր նախնի քաջեր,
Մեզի կապասեն սեր սէզ եղբայրներ,
Ազատ շենք ծնուած, գէթ մեռնենք ազատ,
Եւ ուր սուրբ հոգին պահենք անարատ:
Գէ, կուռեք, տղէք, մինչև շունջ վերջին,
Արժանի լինենք փառաց պսակին:

Մեռնենք յուսարով, մերն է ապագան,
Սերն է և կեցցէ, կեցցէ Հայաստան:
Այսպէս յարգօրեց և ընկաւ արին —
Թողնելով մեզնում յիշատակ սարի,
Ահեղ կուռի մէջ անմահան ներս
Անմոռանալի կտրին Մարտիրոս:

1430 - 2002 (1065) 45

Մատեայ ճակատը ամպերով պատեցաւ,
Հաւ ազգի սրտին մէծ սխ պատեցաւ,
Նժոյգէ տաւիս, ձեռքիս այնալու,
Սուլթան ոչ ունիս ինձ գիմնալու,
Սարուկ եմ եկ. ո՞՞մ յետ կեղթամ ազատ —
Ձիեր խլամ քեզմէն հոգն ի՞նչ հաջողատ:

Մշու գաշտերը. Վան ու Էրզրում
Գիտի սղօղիմ թշնամու արեամբ

Այդ սուրբ երգումով ուխտել եմ ազգիս,
Տայ Հայաստանին սուրբ ազատութուն:

Արհամարհելով սով ազդեցութիւն,
Ձոնել մարմինս և գե՛հել հոգիս
Սարուկ եմ եկած, յետ կերթամ ազատ,
Չեմ գնիր պատեան սուրս մերկացած,
Մինչև չը կտրեմ հայի կոծն ու լաց:

ԳՈՒՐԳԷՆԻ ԱՆՄԱՀ ՅԻՉԱՏԱԿԻՆ:

(1899 թ: սպրիլի 24-ին):

Գլզարով ջուր է իջնում,
Մշոյ մշուշ սարենին,
Ծիծեռները ծիւ—ծիւ, եկան,
Գարնան գայլը երգելէն:

Գարուն չը կայ հայի համար,
Ծագիկ, ծիծեռ մեզ պէտք չեն,
Գերեզմանս հողին հաւսար,
Թող փուշ բուսնի իմ վրէն:
Գնա ծիծեռ, թող ինձ մենակ,
Վէրքը որտիս հողի տակ:

Բայց, երբ տեսնես թշնամու դէմ,
Հայ ժողովուրդ սարի պէս—
Ձենքը ձեռքին հպարտ կանգնած—
Հայեր, լեռներ իրար, իրար պէս...

Ա՛խ, այն օրը արի, ծուայ,
Գարնան գայլը, նոր կանչէ,
Հայոց գարնան, որ բիւր բարև,
Սիրտս խորէն զողանջէ:

ԱԻԵՏԻՔ ՄԱՂՅԵԱՆԻ ՅԻՉԱՏԱԿԻՆ

էն արժիւներ, թուալ գնաց.
Մեր վրայով, մեր միջով,
Ա՛խ, էն մեր սիրտ, մեր ազիզներ,
Գնաց սարով, սար դարդով:

էնոր դարգը, ախ մեր դարգն էր,
Ու մեր սրտից էն գնաց,
էնոր դարգը, խեղճի դարգն էր,
Խղճի սրտից էն գնաց:

Ո՛ւր գնացիր, ո՛ւր գնացիր,
Մենակ, մենակ, գնացիր:

Հեռու տեղեր, արնօտ տեղեր,
Ոխը սրտիդ, հոգի ջան,
Ընկա՛ր, մենակ ու անընկեր,
Գու՛ման դաշտեր, Աւօ ջան:

Ընկերներդ, ախ, քեզ մուցան,
Կեանքի ճամբով գնացին,
Քո սուրբ սրտի սերը սոուցան,
Գերեզմանդ կորուցին:

Հ Ա Յ Դ Ո Ւ Կ Ի Ե Ր Գ Ը

Միրելի դաշոյն, անի, ստորձանակ,
Մանաւանդ մօտին, կեանք ես դու հայուն.
Երբ քեզ ձեռք սանկէ Հայրուկ ընդունակ,
Յիր ու ցան կանէ թշնամու բանակ:

Դուք էք Փիղայուն կեանք շնորհօղբ,
Փրկիչ ու արե հանդիսացօղբ,
Թշնամուց վրէժ, սրտիս թախիժը,
Լուծող տաճիկից—ցաւ փարատօղբ:

Ժրնեկից եկած նուէր թանկագին,
Կառող անձնուէր, այն քաջ Փիղայուն,
Ներշնչէ հոգի վեհ ազատութեան,
Այս զէնքով փրկեն ամբողջ Հայաստան:

Ժրնեկից եկած Մօտին հրացան,
Տես, քեզ կրելու շեմ եղած արժան,
Պարզ հոգով կերպնում, պապ կուրծքիս սեպնեմ,
Հայրուկի վրէժը քեզանով լուծեմ:

Սուրբ Գաշնակցութեան անվեհեր անուն,
Անշէջ կրակը տուիք Փիղայուն,
Սրտիկը այրուած, անձնուէր Փիղան,
Կը փութայ գնալ զէպի Հայաստան:

ԹՈՂ ՓՉԷ՛ ԲՍՄԻՆ... ✓

Թող փշէ քամին սրագ-պագ երեսիս,
Վերէն ամպերէն սաստիկ ձիւն թող գայ,
Որքան որ կուզէ, թող փշէ Հիւսիս,
Յուսով եմ վազ-ուշ զարունը պիտ գայ:

Թուղպը թող պատէ երկինքը պայծառ,
Թանձր մառախուղ երկիր թող փակէ,
Տարերը աշխարհիս խառնուեն իրար,
Յուսով եմ վազ-ուշ արե պիտ ծագէ:

Թող գայ փորձութիւն, թող գայ հալածանք,
Խաւար թող դառնայ անաղօտ յոյսը,
Սարսափելի շէն հային տառապանք,
Միայն չի հատներ խզմակի յոյսը...

ԿՈՐԿՈՏԵԱՆԻ ԵՐԳԸ

Ձէնքերս տուր, մայրիկս, սուրբերս տուր, քոյրիկս,
Թէ որ ազգիս շը գոհուեմ, հապա ինչն ծնար դիս:

Աստուտ, արշալոյսին, չորս կողմերս պատեցին,
Չորսդին չորս հազար զօրքեր - չորս հազար թշնամիներ:

Ազատութեան վառ սէրը, ինձ հանել է լեռները,
Չուն տաճիկի զէմ կուտերու, Հայաստանը փրկելու:

Լեռն, սուրգ քաշեցիր, վրէժ առնել ուզեցիր,
Երբոր գնդակը դիպաւ «անի Հայաստան—կոշեցիր:

Մայր անունս՝ Արամեան, մականունս՝ Կորկոտեան,
Երբ որ բանտից կազատուեմ, գարձեալ խմբեր կը
կազմեմ:

Ահա, մայր իմ, ես գնում եմ
Ազգիս համար գահուելու,
Քաջ ընկերներով միասին,
Անգութ քիւրդին ջարդելու:

Երբ որ, մայր իմ, Սասուն եկար,
Ինձի սրտեզ փնտռեցիր,
Գերեզմանիս վերայ գալով—
Ի՞նչ ասացիր ու լացիր:

Գերեզմանիս հողին վերայ
Ի՞նչ անուշիկ հոտ կուզայ.
Այսուհետև անուշ մայրիկ,
Ինձմէն քեզ օգուտ չրկայ:

Գերեզմանիս հողին վերայ,
Ցանէ ծաղիկ, իմ մայրիկ,
Ցանէ ծաղիկ, թափէ արցունք,
Երիտասարդ եմ, մայրիկ:

Գերեզմանիս քարին վերայ
Խոշոր տառով գրեցէք—
Այսուհետև հայ մանուկներ,
Ազատութեան գահուեցէք:

ՉԱՅՆ ՏՈՒՐ, ՈՎ ՓԻԳԱՅԻ...

Չայն սուր, ով Փիգայ, ինչո՞ւ ես արտում,
Լուռ ու մունջ նստած երկար մտածում,
Չարժեցէք շուտով սուսեր շոգշողուն,
Թափեցէք կրակ թշնամեաց գլխուն:

Պարզեցէք դրօշ վին Գաշնակցութեան,
Լինի առաջնորդ մեր ազատութեան,
Քանի այսպէս է ազգը խղճալի,
Զինեալ կմնան ամբողջ Փիգայիք:

Ճապակներ, Փիգայք, խմբուենք մի աեղ,
Թող Գաշնակցութեան դրօշակը ծածանուի այնտեղ:
Թափենք մեր արին իբրև ախոյսեան
Թող սարսի Սուլթան Արզուլ-Համիլ-Խան:

Եկէք միանանք, ով քաջ հայուկներ,
Վրէժ են կոշում մեր նահատակներ,
Մօսին հրացանը ձեռքերիս բռնած,
Թունաւոր փայմիուշտը կուրծքերիս ձգած:

Հայ գինուոր եմ ես, անձնագործ ֆիգայ,
Դժբազդ Հայրենեաց անցեալին տեղեակ,
Մենք ենք սերունդք բնիկ վեր հայկական,
Տոնն զիւցապանց, որդիք Թորգոմեան:

ԶԻՆՈՒԱԾ, ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ...

Զինուած, պատրուտուած Զէյթունի քաջեր,
Սուրբ ազատութեան վկայք անվերհեր,
Վրէժով լցուած առիւծի նման
Քաջ-քաջ կուում են թուրքի դէմ դաժան:

Կեցցէք դուք միշտ գէյթունցիք
Որ պիտ փրկէք հայրենիք,
Իուք Հայաստանի պարձանք,
Մեր կեանքիցն էլ ձեզ կը տանք:

Մանուկն օրօրոցում հանդիստ շէր պատկած,
Խնդրում էր մօրից— շագուկներս բաց,
Ես չուզեմ մնալ այս օրօրօցում,
Մինչ իմ եղբայրքն են լաց ու կօծ անում:

Կեցցէք դուք միշտ Զէյթունցիք,
Որ պիտ փրկէք... և այլն: (կրկնել):

Ի՞նչ ես կաշկանդել, քանդիք ինձ, մայրիկ,
Ես կուզեմ կուռել թուրքի դէմ ճարպիկ,
Տուր ինձ հրացան և մի սուր գաշոյն,
Ես կուզեմ ծծել կաթի տեղ արիւն:

Կեցցէք դուք միշտ... և այլն:

ԱԶՍՏՈՒԹԵՍՆ ՆՐԱԻՒՄ

Իգէ՛ն, հայեր, ի սուր, և ի հրացան,
Տաճկա-հայաստանից կոշում է մի ձայն,
Լեռներից-լեռ թնդումէ, տնեզ հրաման,
Թուէք, հայեր, թուէք, գէպի հայաստան: (կրկնել):

Արեւիք, արեւուտք, հարաւ և հիւսիս,
Դրըզաց ու թնդաց քաղցր տեախս
Հայկայ քաջ գաւակաց առույզ կուրծքերից,
Ազատութիւն հնչեց ամեն կողմերից:

Խումբ, խումբ, հայեր գէպի տաճկայ-հայաստան,
Փրկութեան տեախք տաւած ի բերան,
Դիմում են ցնծութեամբ, իբրև հարսանիք,
Ուխտուած սուրբ արիւնով փրկել հայրենիք:

Տաճկայ-հայաստանը ոտքէ կանգնում,
Առիւծաբար վրէժ, վրեժէ կանչում,
Արիւնով ներկումեն բոլոր գաշտերը:
Արիւն է լսի հոսում բոլոր գաշտերը:

Թշնամին զարհուրած փախուտ է դիմում,
Անթիւ աւար և գանձ հայերին թողնում,
Յազատութիւն, յաշտութիւն գոչեցինք միաձայն,
Թշնամին կորած է, կէցցէ Հայաստան:

ՀԱՅԳՈՒԿԻ ԵՐԳԵՐԻՅ

Դաշնակցական խումբ գնանք մենք Սասուն,
Մեր հայ եզրայրներ մեզ են ըստատում,
Անդրանիկը քաջ իւր ընկերներով:
Գոռում գոշում է՝ կուզէ պատերազմ:

Մօտ է դարունը շուտով կը բացուի,
Հայի խոսքին, քաջ, շուտով կլսուի,
Հայերն անվախ, հոգով միացած,
Հրացան ուսերին մերն է «նոր-տարին»:

Խմբագիտաները հողով են կանդնած,
Փիղաչի ուժով գնում են առաջ
Առաջն է կանքնած Անդրանիկը քաջ,
Գոռում, գոշում, կուզէ պատերազմ:

Յիշէք, եզրայրներ, մենք շատ քնեցինք,
Բաւական է մենք այսքան համբերենք.
Մայր հայաստանը ձեռքից հանեցինք
Հիմայ ոյժ ունենք վարձեալ ոյժ կառնենք:

ԵՐԳ ՔԱԶԱՐԻ ՀԱՅԳՈՒԿԻՆ

Կովկասի քաջեր, խմբեր կազմեցէք,
Քաջ Անդրանիկին օգնութեան հասէք.
Առած իւր շուրջը զինուոր ութնատուն,
Մարքէ ճանապարհ նա գեպի Սասուն

Սուլթան սարսափած ճարը կտրուած:
Հազար ոսկի է գլխին Խոստացած:

Հայ պատանիներ, շուտով շարժվրցեք,
Երբէք միք վախնայ, սուրեր շարժեցէք:
Հասել է ժամը սուրը ազատութեան—
Կենալու ժամ չէ շուտով քայլեցէք:
Սիրենք միութիւն, շանենք վատութիւն,
Ունենանք հայեր, սուրը ազատութուն:

Օտար հողի մէջ չը մնանք հայերս,
Հէքիք է հային այս պանդխտութիւն,
Թող չը ծաղրէ մեզ անգութ թշնամին
Մինչև մենք հասնենք մեր նպատակին:
Սիրենք միութիւն, ատենք վատութիւն,
Ունենանք հայեր միշտ ազատութիւն:

Քաջ Անթրանիկը անվախ, սուր առաած,
Հայաստան գնալ, վաղուց էր ուխտած,
Աջ ու ձախ ջարդել տաճկաց զինուորին,
Քիւրդերից մատաղ բերել վիկերին:
Դէ, Ձէքիւր-փաշա, մտածիր հնար,
Հազար ոսկերքով անես գլխիդ ճար:

Կովկասի քաջեր, առիւծի ճուտեր,
Սիրէք ձեր սուտեր, առէք նիզակներ,
Հայ օրիորդներ, պճնեալ տիկիներ,
Ծախէք ձեր զարդեր, առէք գնտակներ:
Հարուստք, ձեր ոսկին, սուէք մեր ազգին,
Ձեր անգին անուն յիշուի սերունդներ:

Գէ՛հ, հայ բնկերնը, հեծէք ձեր ձիեր,
 Բաց թողէք սանձեր, անցէք սար ու ձոր,
 Անա կուռի գաշա, թշնամին անվաշա
 Մեր սուր թող ուտէ օսմանեան վաշաեր,
 Ասա քաջ Մարտա, առած եմ խրատ,
 Կամ կուռել ագատ, կամ մահ անարատ:

ՀԱՅԳԳՈՒԿԻ ԵՐԳԸ

Ա՛խ, իմ հայրենիք, անուշ հայրենիք,
 Կարօտ եմ քեզի անթառամ ծագիկ,
 Կարօտդ կը քաշեմ ամեն ժամանակ,
 Քու անուշ հոտիդ կարօտ եմ փափաղ,
 Կարօտդ կը քաշեմ ամեն ժամանակ,
 Չեմ մոռանայ քեզ մի ժամ, մի բողբոջ:

Պիտի աշխատենք, որ քեզ նորոգենք,
 Քո մէջն եղած թուրքերին վանենք,
 Պէտք է շունենայ տաճիկն իրաւունք
 Թափել աշքերիցդ արին-արտոտաւք.
 Այլ մեր վրէժը նրանցից տանենք,
 Մեզ սուած տանջանքը կրկին յետ դարձնենք:

Ունենք մեզի գէնք, ունենք հրացան,
 Ետքենք մեր խորհուրդ տանենք մեր սահման:
 Քանի մենք մանք այլոց լծի տակ,

Քանի մենք ման գանք առանցի գտակ:
 Պէտք է սովորենք քանդել ճաճկաստան,
 Որ լսողն ասէ.— «Պեցցէ Հայաստան:

Հայրենեաց սիրոյ համար,
 Խմբեր պատրաստուել են քաջ,
 Հրացանները ուսերին,
 Փամփաշաները ձախ ու աջ:

Հնազանդ կարգով շարուած,
 Իրանք աւելծի պէս քաջ,
 Խմբապետը հրահանգ տուեց
 Քնայ գէպ յառանջ, յառանջ:

Ոսկեգօծ բաշլուգներով,
 Լազի շքեր լժանկազին,
 Գնում էին գէպի Սասուն
 Օգնելու Անդրանիկին:

Հայ քաջերը գիրք մտան,
 Թշնամուն պաշարեցին,
 «Ամեն կողմից կրակ տուէք»,
 «Կոտորեցէք», — գոտացին:

«Եաման եկաւ ջան Ֆիլգան», —
 Սարսափ տիրեց բանակին,

Փախչում էին գէպի լեռներ,
Վախկօտ զօրքեր անագին:

Խաւարից յոյս ծագեցաւ,
Երեւում էր մէծ յոյսեր.
Դաշնակցութեան ցանած սերմեր
Աճում են նորայ բոյսեր:

Մեր ապագայ սերունդից,
Սպասում ենք մէծ յոյսեր,
Կարձակենք սգատ երգեր,
Տալիս է խրախոյսեր:

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ Ի Ն

Իբրև արժիւ սաւաննումես լեռ ու ժայռ
Թնդացնում ես երկիրը գետին տենչաւառ.
Սուրբ անունդ պիտի յիշուի տարէ—դար
Հսկայ լիրենք քեզ ապաստան Անդրանիկ:

Քիւրդ ու տաճիկ երբ լսեն քս անունդ,
Օձերի պէս պիտ սողան իրանց բունը,
Երակներբիդ ազնիւ քաջի արիւնը
Զը ցամաքի մինչ յաւիպեան Անդրանիկ:

Հայոց կուսանք դափնեայ պսակ թող հիւսեն
Քնքոյշ ձեռամբ յո ճակատրդ պսակեն

Գոհարներով անվախ կուրծքդ զարդարեն
Կեցցէս յաւէտ դու անաստան Անդրանիկն:

Հայաստանի սոխակները քեզ համար,
Թող դայլայլեն գիշեր, ցերեկ անգագար.
Անհաղթ մնաս, դու քաջ կուուի սիրահար
Հայրենիքի աէր ու պաշտպան Անդրանիկ:

Հայաստանի անկախ Սասուն,
Քո ժայռերում կան շատ քաջեր.
Հռչակուած են նորանց անուն,
Հաւատարիմք քո պաշպանին:

(Կրկնել) Անդրանիկը կուում է,
Թշնամուն կոտորում է,
Զէ ուզում ստրկութիւն,
Մինչ գանի ապատութիւն:

Հայգուկները զենք վեր առած,
Հայրենիքի սիրով վառուած
Աչքերում կրակը կրակ լցուած
Հոգով սրբովին միշտ կանգնած:

Քո անառիկ գիրքերը
Պաշպանումեն հայգուկները,
Նոցայ հերոս Անդրանիկը
Պաշտպանում է քո գիրքերը:

Հայրենիքի տէր ու պաշտպան
Ունիս փամփուշտ և հրացան
Մօտէ հայի ապատութիւն
Հայաստանի անկախ Սասուն:

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՅԻՉԱՏԱԿԻՆ

Միւնեաց երկրից մի աստղ իջաւ,
Լոյսը ծագեց ամեն կողմից,
Երանի թէ շատ ունենանք
Սյուպէս մի ազնիւ ցեղից:

Թողեց կայր ու կարողութիւն,
Այլոց պատիւ, իշխանութիւն,
Միշտ երազում էր ազատութիւն,
Ուզիդ, ճշմարիտ սրտիցը:

Կեցցէ ազնիւ մի վարդը,
Չարին պատրաստեց թակարդը,
Հայոց սուրբ դործի մակարդը
Թումանեան ազնիւ ցեղիցը:

Քաջ Բիրոսից սուաւ հրաման,
Կերծով կատարեց ամեն բան,

Ճեժուդ, փամփուշտ և հրացան,
Արիւն սրբու քաջ խմբեցան:

Գիմեցին դէպի Հայաստան,
Սարսեցուց ամբողջ թուրքաստան,
Ինձ պիտոյ չէ ուսաստան,
Կարտեմ քեզ Հայաստան:

Զինուած խմբով ճանբայ երան,
Տէրը լինի մեզ օգնական,
Ս եր հայրենիքի ազատութիւնը,
Կախուած է քաջ Մուրադիցը:

ԱԲԿԱՍԼԻ ՅԻՉԱՏԱԿԻՆ

Չիաւորի խմբից զատուայ մի անգամ,
Չորս կողմիցս չունեմ այլ ինձ օգնական,
Խումբ խումբ ւաճիկները դէպի ինձ կուգան,
Ունիմ նօվի սխաւ կուիւ կանեմ խիստ,
Արիւն թափեմ ճիշտ չեմ մնալ հանգիստ,
Հայ ազգի սիրուն:

Ճաճիկները չորս կողմս սրջտպատեցին,
Հրացանները մեկէն վրաս արձակեցին,
Երբ որ քաջ Աւգայի անուն լսեցին,
Եղան ցիր ու ցան ոչխարի նման,
Խփում եմ նորանց առիւծի նման,
Այլ շուն թուրքերին:

Ես Աւգալն եմ չորս—հինգ դէպքի պատահած,
 Դեռ մեղայ չեմ գոչէ ձեզ նման թուրքաց,
 Վաղուց եմ ես պատերազմի կարոտած,
 Արիք աս ու ձախ դէպ յառաջ—յառաջ,
 Կռիւ կանեմ քաջ ունեմ շատ պահանջ,
 Այգ շուն քիւրդերից:

Աւգալ և Ռաշօն կռուեցան քաջ—քաջ,
 Խփում են թուրքերին մէկ մեկից առաջ,
 Ասում են թուրքերից ունինք շատ պահանջ,
 Աւգալ և Ռաշօն կռուեցան քաջ—քաջ,
 Հայոց ազգի սիրուն ունեցան պահանջ,
 Վառուած են սրտերս երիզասարգներս,
 Թափեցէք արիւն հայ ազգի սիրուն,
 Այս մեր դաշտերուն:

Ռաշօն ալ գոչեց Աւգալ եղբայր ջան,
 Կորուցինք ընկերներիս ալ չենք գանի Խան,
 Այս դաշտերը պիտ գոչուի միշտ Հայաստան,
 Օսմանեան գորքերը արինք ցիր ու ցան:
 Առիւծի նման մենք մարնչացինք,
 Ոչխարի նման նորանց ջարդեցինք:
 Այսպէս սուրբ գործին,
 Կեանքներս տուեցինք:

Երբ որ ես լսեցի ազոց փտանգը,
 Վառուաւ այրուեցաւ իմ կեանքը,
 Դգրտաց և թնդաց բոլոր աշխարքը,
 Չայնեց Դաշնակցութեան գործ ու արարքը,
 Սարսափեց սուլթանի զոզաց տաճկաստան,
 Կեցցէներ կոչեն վէ՛ր Դաշնակցութեան,

ՀԱՅԳՈՒԿԻ ԵՐԳԵՐԻՑ:

Մու՛թ գիշերին անվախ Փիղան,
 Ազատօրէն ման կուգայ.
 Արի գնանք մայր Հաշտատան
 Անդրանիկը դէմ կուգայ: (կրկնել):

Հաւերու՞ մէջ վասակներու
 Թիւր արդէն պակսում է,
 Հայ պատանին սուրը ձեռքին
 Նոցայ մաս—մաս մորթում է:

Անոյշաբոյր թարմ ծաղիկներ,
 Հայ օրիորդը նուիրեց.
 Չուն շեխերին ջարդել փշրել
 Անդրանիկը վճռեց:

Որսկան տխրակեր, սարէն կուգաս, սարի մարալ կփնտրես,
 Ասա ետքար դու չտեսար, իմ մարալիս իմ բալիս:

Դարդի ձեռքից սարերն ընկաւ, իմ մարալս իմ բալէս,
 Դլուխն առաւ քարերն ընկաւ, իմ մարալս իմ բալէս:

Տեսայ, քոյրիկ, նախշուն բալէս, կարմիր պսակ էր կապել:
 Սիրած եարի համբոյրի տեղ սրտին վարդեր են բուսել:

Որսկան ախպեր, սաս եարար, նվէ հարսը իմ բալիս,
Ո՛վէ գրկում չոր գլուխը իմ մարտլիս իմ բալիս:

Տեսայ քոյրիկ սիրուն բալից, բարն էք գրկ բարցի տեղ,
Անուշ քնով տար գետակնէք՝ կուրծքում սխմել եարի տեղ:

Սարի մարմանդ հովնէ շփում ճակատին քո մարտլից,
Ծագիկներն են վրան սզում, քա մարտլից քո եարից:

ԵՐԳ ՍԵՐՈՒՔ ՓՍՁԱՅԻ:

Ով որ քաջէ ինչ կապաւ է,
Սրգէն ժամանակ է թող գայ,
Մահ պատերազմի օրհաս է,
Ով որ անվախ քաջէ, թող գայ:

Կամ կատենք, պարպենք, վերջանանք,
Կամ գէնքով փրկաթիւն ստանանք,
Կուուելով փրկենք Հայաստան,
Ազնիւ մտածողը թող գայ:

Այս մեր Սասուն, սարէ Սիփան,
Կուիւ ունի միշտ անխափան
Կուուելով փրկենք Հայաստան,
Այս յայտ ունեցողը թող գայ:

Այս հինգ զարէ մեկ կապանեն,
Եւնի կրօնքէն կը հանեն,
Մեր կին, աղջիկներ կը տանեն,
Գատիւ ունեցողը թող գայ:

Օսմանեան յգամ հարձեր,
Հաւատարէ խոշոր վէճի,
Ելգրդի կրօնը թող ջընջի,
Սուլթանին հայհոյողը թող գայ:

Երկաթէ մարդ, քարէ հողի,
Վրէժխնդիր լինի թուրքին,
Անվախ քարի տակ շքողը
Անտխալ խփողը թող գայ:

Վերջապէս մենք ունինք կուիւ,
Զէնքով պիտի մարքենք հաշիւ,
Մեր հայրենեաց փառքն ու պատիւ,
Սերոբ-փաշային սիրող թող գայ:

ԳՈՒՐԳԵՆԻ ԵՐԳԸ:

Սասնոյ լեռներում գինեւած ութ ազայ,
Իրանց խմբապետ Գուրգէն և Ռուրէն,
Սասուն ելնելով գենքեր վերցնելով,
Մինչև ապրիլ լեռներ մանդալով:

Օրն հինգշաբթի Յրօնք գեղը հասան,
 Տղայոց խումբը մարքի մէջ մտան:
 Այդ գեղի քեօխվէն մընէր մուսուլման:
 Իւր երկու որդին վալուն լուր տաբան:

Հլու հրամանով հաւարաւ գօրքը,
 Թալրք-էֆէնդին առաջնորդ բնկաւ,
 Օր ուրբաթ կիրակի Յրօնք գեղ հասան
 Տղայոց խումբը մարքի մէջ մտաւ:

Թալրք-էֆէնդին ըսաւ ահ իշուն,
 Ռուբէն կանչեց, - Գուրգէն զարկ էլ շուն,
 Հրացան բացուեցաւ, կռնակին դիպաւ,
 Ու շար թշնամին գետին փռուեցաւ:

Այդ որ լսեցին խոտ ու գազ բերին:
 Մարաքի շորս կողար կրազ վառեցին:
 ՌՎ, հայեր, հայեր, հասէք օգնութեան
 Գուրգէնը կը գոհուի ի սէր ազգութեան:

Խմբապետ Գուրգէնը առիւծի նման
 Երկու ընկերով մարքից դուրս եկան,
 Գնդակ պարպելով գէպի սար գնացին,
 Վատ թուրքի գորքը ընկան յետեւէն:

ԲՆԻԷ ԵՂԲՍՅՐ:

Բնուէ եզրայրք, վիզը ճկել,
 Ողորմելի երևել,
 Ժամանակը, հասելէ
 Հայ դրօշակը ծածանել:

Հայոց լերենք թող թնդան,
 Հայոց բերանք թող գուան,
 Հայաստանի դաշտերում
 Հայ քաջերի զիլ ուռան...

Արիւն վոթէ թող հայը,
 Աղաղակէ միշտ ուռան.
 Մեր թշնամին այսուհետեւ
 Սրտի վախէն թող դողայ:

Այսուհետեւ արտասուք
 Վախկոտները թող հեղուն:
 Հայքս արդէն պատրաստենք
 Վոթել ազնիւ սեր արիւն:

Ու չինք դողքիլ վոթելուց,
 Մեր հայ ազնիւ արիւնը,
 Մինչև ազգը չը ստանայ
 Իրա ազատութիւնը...

Ախ ու վախը մենք մոռցանք,
Այժմ գոչենք միշտ ուռա
Հայք, գոչեցէք միշտ ուռա,
Որ թշնամին մեր դրզա:

Գանակը ոսկորին հասաւ,
Էլի ասումեն համբերէ
Ցաւըս վերայ նոր ցաւ դրուաւ,
Էլի ասումեն համբերէ:

Թշնամին կանգնածէ իմ մտին
Ձեռքը վրածէ սրին,
Կուզէ հանել իմ հոգին
Էլի ասումեն համբերէ:

Ընձի ասումեն համբերէ
Տանը տէրը բան կ'ըրերէ,
Նալումեմ կապքս կաւերէ
Էլի ասումեն համբերէ:

Կանգնածէ թշնամին դաժան
Կատաղելէ որպէս զազան,
Էլ ինչ մնած համփերութեան
Էլի ասումեն համբերէ:

Սիրաթուն ասում են թէ կաց
Կասեն մի սնէ լաց ու թաց,
Կաշիւմ ետքը բան չը մնաց
Էլի ասում են համբերէ:

ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ ԵԿԵՂԵՅԻ:

Աւագակները օրը ցերեկով
Տուն ու տեղըս պաշարեցին,
Լամերով քրլունկներով
Դուս պատուհանըս կտարակցին:

Աւարարուկ եկան շարան
Ցոյց տուեցին սրի բերան,
Հազար ու վեց հարիւր տարուան
Սրբաթիւնըս աւրեցին:

Գանձատունս լի էր աստա
Անթիս փողեր ոսկի արծաթ,
Առեանդներ մուրհակներ հաստատ
Առան տարան թալանեցին:

Ունէի բազում կարսածներ
Գիւզեր հոգեր ճօս անտառներ,
Հազարաւոր տարուան կոչքեր
Զտուով ձեռիցս խլեցին:

Այս ինչ դարի հասանք Աստուած
Հին ցաւերից զեռ չազատուած,
Տանս տխուր տրտում նստած
Յանկարծ եկան մերկացուցին:

Մեր նախնիք դարեր առաջ
Ունեցել են ողբ ու հառաջ,
Բայց այսպիսի աշնոյ հարւած
Ամենեւին չեինք տեսած:

Ահա քեզ դար, նոր լուսաւոր
Որ ընկած են կասնեն տկտր,
Ջարթեն կսպանեն ամեն օր
Չեն թողնում որ ազատ ապրեն:

Ես Հայրիկնեմ անոխիթար
Չունեմ հանգիստ շունեմ գաղար,
Ջաւակներըս անմեղ արդար
Ախ չգիտեմ ուր մնացին:

Ա ն է Ծ Ք:

Ունիմ Աստուած, ես շունեմ Տէրդ
Տարածներըդ քեզ չի մնայ,
Կստանաս փոխարէն անխախտ
Տարածներըս քեզ չի մնայ:

Չուտ կստանաս դու փոխարէն
Բռնած գործդ է անորէն
Տուրը կտաս վարեն վերէն
Իողացածներըդ քեզ չի մնայ:

Մէկ տուն ունէի քանդեցիր
Խեղճ գաւակներու զրկեցիր,
Դուռ ու պատուհան ջարդեցիր
Ջարդածներըդ քեզ չի մնայ:

Չատ չ'տեսց գործդ երկար
Տանջեցիր ինձ դու էլ տանջուար,
Չուտով փոխարէն ըստացար
Գուփածներըդ քեզ չի մնայ:

Չի կշտանայ գողացողը
Պատիժ կ'ստանայ, տանողը
Մէծի անէծքը առնողը
Թալանածներըդ քեզ չի մնայ:

Չը կարողացար շուտ մարսել
Տարածտ քեզ է վնասել,
Սկսեցիր շուտով փխսել
Տանջածներըդ քեզ չի մնայ:

Մարեցիր իմ վառ աշտանակը
Սրտիս զարգիլ սուր նիզակը,
Մէջս բցիլ վառ կրակը
Վառածների քեզ չի մնայ:

Մինչ անգամ հին հազուստրս
 Գտար սարար պահուստներս,
 Մարեցիր իմ վառ յոյսերս
 Վառածներդ քեզ չի մնայ:

ՋԱՆԹ ԽՐՄԻՆ ՅԵՂԱՏԱԿԻՆ:

(1899 թի 19 յունիսի)

Քնականից սուռչ գնաց
 Ըանթի խորը Հայաստան
 Տասնութից էր բաղկացած,
 Ըաշոյի խումբը խկական:

Երբ սահմանի գլուխը անցան
 Պատերազմի բնուտան
 Երկու հազար քիւրդերու գէժ
 Ասիւծի պէս կռուեցան:

Խմբապետն գոռաց տղերք,
 Մեր կողմն է հաղաութիւն,
 Գետի նման միշտ հոսում էր,
 Ըսն քիւրդերի արիւնը:

Երբ օրուայ կուռից յետոյ,
 Քիւրդերը փախուտա տուին,
 Ենթիւ սպանուած քիւրդեր
 Կուռի վաշտում թողեցին:

Ըստ գիւղեր ազատուեցան,
 Ըուտով անցան վարարական,
 Միայն երեք գո՞ տուեցին,
 Մեր քայլերը պատուական:

Քաջ ՋԱՂՈՒ (†) խումբի պէս խումբ,

Եւ ինչ չի տեսնուած ոչ մի գարին,
 Գաշնակցութեան Գրոշակը,
 Ծածանում էր Բարեգար տարին:

Քաջն Ըաշօն էր մարտացաւ,
 Յանձնեց խումբը Խօջային,
 Ասաւ, պէտք է Կոստաբերս,
 Մինչև քո շունչը վերջին:

Խօջան նխուցեց կառաւարի,
 Մինչևի սլաքս հոլով,
 Աշխատում է գիշեր ցերեկ,
 Տանել այդ լուծը սիրով:

Խաղաղ գաշախ օրդիք, լիւններ երկներ,
 Արօր գութան մտանանք, հրացան սաններ,
 Խեղդուած մեր բոլորը յայտներ պնդերով,
 Եւ մեր արդար գտար վարենք արիւնով,
 Մեր կեանք, մեր մահ թող լինի ազատ,
 Ճեշուած հայի օրդիք հարապատ: (կրկնել)

Քան թէ ամեն վայրկեան կենդանոյ մեռնել,
Ազատութիւն վճռել և ազատ մեռնել,
Հինգ դարերով ահռեալ ստրուկ հայ ազգը,
Այսպէս պէտքէ լուծիլ եղբայրց վրէժը:
Մեր կեանք, մեր մահ, և այլն:

Ստրուկութեան շղթան պարզ շառաչում է,
Ազատութեան ճնշուած ձայնն հառաչում է,
Ազատ լեռներ լինեն թող մեր ապաստան,
Եւ ընդարձակ հողեր Հայոց գերեզման:
Մեր կեանք, մեր մահ, և այլն,

Յառաջ դիմենք, գարնենք համիդին,
Ղրրկենք Հայ գիւղացուն, հասնի՛ր զաւակին.
Իմաց տանք սուլթանին անգութ բռնաւոր,
Ծագէ Հայ հերոսայ համար պայծառ օր:
Մեր կեանք, մեր մահ, և այլն:

Ցրուած խմբեր հասնեն Ձէյթուն, Երևան,
Չտապենք, միանանք կազմենք խումբ Հայկական,
Հայու ազատութեան պարզենք Գրօշակ,
Կեանքը մահով կապուած գնենք նոր պսակ:
Մեր կեանք, մեր մահ, և այլն:

ՎԵՐՋԻՆ ՈՒԽՏԸ (ՀԵՒԳՈՒԿԻ):

Թող չար օրհասը թափէ իմ գլխին,
Ապագութ մահուան բոլոր սև շարիք,
Բայց քո սուրբ անուն մինչև վերջին շունչ,
Ես չեմ մոռանալ սիրուն Հայրենիք:

Թող սաղամական բոլոր պատուհաս
Թափէ խղճիս վրայ իմ անգութ օրհաս,
Բայց ես մինչ կեանքիս մաշուած յետին կծիկ,
Քեզ չեմ մոռանալ անգին Հայրենիք:

Թող գոմորական արիւնոտ մոխիր,
Թափէ միշտ գլխիս իմ ճակատագիր,
Բայց մինչև շմոնեմ մահու գամբարան,
Քեզ չեմ մոռանալ անգին Հայրենիք:

Թող ինձ պատրաստէ անխեղջ թշնամին,
Կախաղան, և սիւն, կամ ոչլ գործիք,
Բայց մինչ չը գցեն շիրիմ իմ մարմին,
Քեզ չեմ մոռանալ սէր իմ հայրենիք:

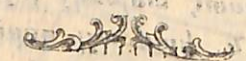
Թող թշնամութեան գմենայ ծառի ճուղ,
Տայ ինձ իւր փշոտ թիւնալից պտուղ,
Բայց ես մինչ կեանքիս վերջնական վայրկան,
Գիտի քեզ յիշեմ ուսուս Հայրենիք:

Թող կայր ամբոխը անձրեւէ պիտի,
Քար, հիւր, շանթ երկաթեւ հաս շարիրներ,
Բայց մինչ իմ բերանից չելանէ հագիս,
Քեզ չեմ մոռանալ անաէր Հայաստան:

Թող ինձ հալածեն վասակի թռուներ,
Ասելով արգէտ, յիմար և անբան,
Այլ ես կտանեմ մինչ կեանքիս վախճան,
Բայց քեզ չեմ մոռանալ, երբէք Հայաստան:

Թող իմ դիակս, մանրամ մաս տա մաս,
Տանեն սգալով դէպ մահու գարպաս,
Յայնժամ կաշկանդույթ իտր քնով մշտական,
Իւրցէ քիզ մոռնամ, մայրիկ, Հայաստան:

Բայց, ան, երկնքում, լուսոյ, սրբոց հետ,
Իրրեւի անմահ, սուրբ հրեշտակապետ,
Պիտի միշտ գոչեմ, կրկնեմ յափտեան,
Միրուն Հայրենիք, սիրուն Հայաստան:

ԽԱՆԵՍԱՐԻ ԿՈՒՈՒՄ, (Նահատակուածների մասին):

Յուլիս ամսու քանադենդին,
Մօսին հրացան պատրաստ ձեռքին,
Քրդի որը պահած սրտին,
Իէպ Խանասոր դրանց ուժգին:

Երեք հաշիւը հայ քաջերով,
Բողորը զինուած մօսիններով,
Չէրիֆ բէկին մէծ ջարթ տալով,
Կարօն ընկաւ վրէժ կանչելով:

Ազուլեցի քաջ պատանի,
Հօրդ-մօրդ, ո՞վ լուր տանի,
Քեզ պէսներին միշտ երանի,
Իւր էք յոյսը Հայաստանի:

Սմեն աչքեր թող արտասուեն,
Սմեն սրտեր թող կարտուեն,
Խանի նման գոհեր տուին,
Խեղճ հայերը մնց համբերեն:

Փչեց մեղմ գոլ Առաւուլից,
Հայերի սէրն ալ այրեց,
Խանի պէս քաջ անկնից խլեց,
Հայ քաջերի սիրտն ալ այրեց:

Ինչ ո՞վ ունիս, որ քեզի լայ
Իերեզմանիդ վրայ սպրայ,
Թշնամիւնդ վրէժ առնէ,
Անբաղջ Հայուն օգնող շրկայ:

Խունկ ու մոմով զամ Խանասոր,
Արցունք թափեմ ես ամեն օր,
Քեզ հարցնելով մնացի մուրը,
Նստած կուլամ միշտ սգաւոր:

Արաատըս հեղեղ դարձաւ,
 Պայծառ օրերս խաւարեցաւ,
 Դաշտ ու ձորեր արիւն դարձաւ,
 Խանի պէս քաջը դոհուեցաւ:

Առնեմ սուրս ելնեմ Առաւուլ,
 Քիւրդեր մորթեմ ես ձախ ու աջ,
 Ես էլ հայ եմ պարտաճանաչ,
 Հայերի համար մեռնել քաջ-քաջ:

Ախ, երանի, թող մեռնէի,
 Ազգս ազատուած տեսնէի,
 Ուրախ գերեզման մտնէի,
 Եւ հանգստութեամբ ննջէի:

ԿՐԻԿՈՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՅԻՉԱՏԱԿԻՆ

Մեծ էր կուրծքդ, մեծ սիրտ ունէիր,
 Մեծ էր հզօրիդ ու արի,
 Հսկայ բոյգ, մեծ կամք ունէիր,
 Հերոս գինուոր Ֆիդայի:

Դու սիրեցիր թշուառ ազգիդ,
 Անկեղծօրէն ուխտեցիր,
 Եւ քու սիրամ Հայրենիքիդ,
 Զանէլ կեանքդ գոհեցիր:

Ու գնդակներդ անվրէպ,
 Արձակեցիր աջ ու ձախ,
 Կազնած հազարների հանդէպ,
 Մինչ վերջ կռուեցիր անվախ:

Դու կռուցիր Օձիքներում,
 Սյն վեհ կռուում ահաւոր,
 Դու վախցուցիր քուրդն ու թուրքին,
 Դու մեր ազիզ Դրիգօր:

Ու յիշատակդ անթառամ,
 Քեզ արժանի երգերով,
 Պահել յաւէժ մեր սրտերում,
 Անմահ անունդ յիշելով:

Թիգունքդ լայն, թևերդ ուժգին,
 Կուներդ ուժեղ, պինդ պողբատ,
 Միրել գիտես կռուել չիղես,
 Դու անգգայ երիգասարդ:

Քոյրդ տանումեն քիւրդերը,
 Եզրօրդ արիւնն են ծծում,
 Դու անտարբեր սառն արիւնով,
 Հանգստութիւն ես փնդրում:

Ամօթ քեզի հագանք ամօթ, —
 Որ գենք չունես քո ձեռքին,
 Քո եզրօրդ կռուի տաշտում,
 Տապալում է թշնամին:

Ձեռքդ տուր երգուենք այտտեղ,
 Թողնենք փառքը աշխարի...
 Գնանք կուռենք առիւծաբար,
 Ի սէր ճնշուած հայ ազգի:

✓ ԿՌՈՒՆԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Բարով եկար սիրուն կուռեղ,
 Ինչ լուր բերիր Հայրենիքէս:
 Խոսիր ինձ հետ ազատօրեն,
 Կեանքս կ'նուիրեմ ես քեզ:

Տեսար իմ հայրենաց տունը,
 Գեղեցիկ զարգարուած գոյնը,
 Նորայ սիրուն տանջւումեմ,
 Աչքերիցս կտրու քունը:

Ազատ տեսար մեր լեռները,
 Հազարդեցիր գո՛ւ իմ սէրը,
 Այն լեռներու պաշպանողը,
 Արիւծի կտրին նեատերը:

Տեսար մեր փոքրիկ բերաստան,
 Վարդ միխակ շուշաններ շատ կան,
 Եղեմական գրախտավայր—
 Նա կոչւումէ Հայաստան:

Այնտեղ ունիս եղբայր ու քոյր,
 Միջնո՞ղ ընչ կապտեսս ի՞նչուր,
 Արի առնեմ իմ թևերուն,
 Գնանք այնտեղ ուրախացուր:

ՀԱՅԴՈՒԿԻ ԵՐԳԵՐԻՑ

Ես ընկած եմ քիւրդերի մէջ
 Արնաշագախ վէրգերով լցուած,
 Ինձ կարծել են մեռած,
 Թողել գնացել են.
 Կիսամեռ թշուառս ինչ անեմ—
 Ս'նացել եմ անօգնական:

Երբ նայում եմ լուսնի լուսով—
 Հազարներով փռուած գետին—
 Սատկած և վիրաւոր
 Զարիֆբէկի քիւրդեր մրմնջում են միլա,
 Վախկոտ հեկտլօներ,
 Տեսարանը ուրախալի էր,
 Թեթեանում են իմ վշտեր:

Քիւրդ լացիո՞ծների միջից:
 Հանկարծ լուռեց մայր իմ անուշ,
 Ախ այդ ձայն էր հայկական,

Կնացիդէպ նորան տեսայ ընկերս էր,
Զինուոր էր նա վերջ ըստացած,
Արեան դաշտում ինձ նման:

Չեոք մեզնեցի մտերիմիս ասի,
Նայիր բուրդ հոգի ստացիր,
Հայի յաղաութիւնը մեծ է ջան Փիղան,
Փառք իւր Գրօշակին,
Վիրաւորներս սիրտ առած,
Հեռացանք այդ արեան դաշտից:

Վերու սաղ եմ քաջի պէս,
Տես իմ վերքերուս տեղերը,
Հաւատացէք հայ զինուորի ուղղութիւնը,
Որ չ'խնայեց իւր ազգին իր արիւնը,
Ազատութեան գորհեր ենք մենք:
Ազատ կամքով, ազատ խղճով:

Եւր ես մէծացայ, աղամարդ դարձայ,
Ու սիրտս զնգաց սիրոյ վառ վառման,
Ուզեցայ սիրել ազգիկ սև աշեայ,
Բայց դու գիրկս ընկար, անգին հրացան:

Ու բոց կարօտով գրկեցի ես քեզ,
Սխմեցի կրծքիս, անգին հրացան,
Իմ սրտի տէր, հարսնացու դարձար,
Անգին ընկերս, իմ սէր հրացան:

Երբ թշնամու գէտ կուռի եմ վազում,
Դու կրծքիս սխմած, անբաժան հետս ես,
Դուն ես միշտ սրտիս մըրբիկը հայանում,
Քեզնով են վնչում, որոտում վրէժ:

Եւ երբ գազազած զլուխս գնեմ,
Կուռի դաշտում կուզեմ որ փորեն,
Քեզնով մի փոս, կուռի ընկերներ,
Քեզ հետս թագեն իմ հարս իմ ընկեր:

ՄՂԵՅՈՒ ՄՕՐ ԱՂԱՉԱՆՔԸ:

Թիփի բորան մութ գիշերին,
Կպարտուէ Փիղային,
Գատրօնդաշն խաչվազ թալած,
Չեոքին հրացան ու սուին:

Ախ, ձեզ մտտող ջան Փիղայք,
Չեք մէք ձեզի թող մեռնի,
Մշու Սուլթան սուրբ Կարապէտ,
Չեզի քեռմակ թող եղնի:

Դուք խիցուցիք քիւրդ տնօրեն,
Քշեք մեր սար ու ձորեն,
Քեաֆի քրդու աջ վախեցու,
Ջան Փիղայու գրուլայից:

Ախ, Ֆիդայիք ձեր սաղաղեն,
 Չեր խեղ տարէք իմ տղուն,
 Չեր խեղ մըռնի, ձեր խեղ ապրի,
 Ազգի մատաղ զիմ տղեն:

Թող զէն թողնի խարօր ու մահ,
 Իմ մէկ ու ճար շփիկ լաճ,
 Քիչմալ թուանքի խեղ թող խազա,
 Էլ թող չ'տայ քրդին խարճ:

Մենք պետքէ կուունք և ոչ լաց լինենք,
 Ազգի կորուստը զենքով հետ խլինք.
 Այսքան դար լացինք ո՞վէ լսողը,
 Մեզ ինչ շահ բերեց արցունքի ծովը:

Այլևս չ'լանք և ոչ լաց լինենք,
 Կրակուած սրտով մէք գործը վարենք:
 Անվէհեր քաջին այս է պատկանում,
 Միշտ ազատ մեռնել կուռի լայն դաշտում:

Մօլի և երկչոտ տանիկը թող լայ,
 Երբ Հայ քաջի դեմ կռիւ դուրս կուգայ,
 Մենք վախեցող չենք մահից տանջանքից,
 Եւ ոչել գաժան մահու գնտակից:

Անէծք այն հօրը չի մղում որդուն,
 Որ ազգի սիրուն նա թափէ արիւն,
 Ամօթ այն հային և բիւր նախատինք,
 Որ ազգի սիրուն չի գործում բարիք:

Ես հանեցի սուրբ պատեանից,
 Արտասունքովս օծեցի
 Տրամաւ անուշ սիրեկանս,
 Երբ իմ ողբս կտրեցայի:

Նա երթուեցաւ իմ սրովս,
 Չը խնակ թուրքերուն,
 Այս պայմանով աշխույժ քաջին,
 Սուր հրացան հանձնեցին:

Աստուած ոիրէք Հայ աղջիկներ,
 Եկեք խորենք միտսին,
 Այսուհետև ալ չ'սիրենք,
 Կուռից փախչող վախկոտին:

Խիստ պզուելի կերպով նայենք,
 Ոսկով սիրող մեռնողին,
 Յամբայրի տեղ թոյն կամենանք:
 Թուրքից վրէժ չառնողին:

Սպեռված կրկնեց քաջը,
Ում կապաննք վայ մեզի,
Նա հեռացաւ մոնչալով,
Ինչպէս կորին առիւծի:

Կը գայ գարուն մենք կ'սկսենք,
Նոր կեանք նոր բաղա քիւրդի հետ,
Թեր լեռներից պիտի յոտայ,
Արին ինչպէս հղուն գետ:

Քեզի մեռնեմ Տիրան—Տիրան,
Քաջ Աէյթունի սիրեկան,
Հազար երանի ամեն հայ կնոջ,
Մարդ կունենայ քեզ նման:

Բարկինիկիս օրօրենք ուրբով,
Վառօթ մաղենք ձեռքերով,
Ըուն սուլթանի հետ գործ ունենք,
Դեռ Աէյթունը չի ապահով:

Տիրանի պէս քաջեր սիրենք,
Արժանի էր մեր սիրուն,
Որը գիտէ սրով պահել,
Կին չի հանձնել թուրքերուն:

Հ Ե Ր Ո Ս Ն Ե Ր Ի Ն:

Հին հերոսներն ինչպէս մտնող արևներ
Աանհայտացան հորիզոնից ուղմական,
Կուռի դաշտում մի պահ տիրեց սև զիշեր
Ազատութիւն ու իրաւունք սուղ հաքան:

Չը վհատենք վառ արշալոյս Հայկական
Բիւր, էրփներանգ արևներով կ' ծագի,
Նորա համար այնքան արև մայր մտաւ
Որ զարդարեն մեր մէծ այգը նոր կեանքի:

Եւ հարգարին ծիրանիվ շողշողուն
Լոյս առապաստն երբեք չուլթեան ճշմարիտ,
Ազատութիւն, իրաւունքի և սիրոյ
Որոնք աւին մեզ ազատ կեանք ու տաք սիրտ:

ՅԻՉԱՏԱԿ 1897 թ: 25 յուլիսի Արշաւանքին:

Պաշարեցին խանայ ձորեր,
Դաշնակցութեան քաջ Հայուկներ,
Ըուն շերիֆի բիւր վրաններ,
Կեցցէք կեցցէք հայ հերոսներ,
Որ ջարդեցին շուն քիւրդեր:

Յարձակուեցան քրդաց վրան,
Սարսափեցուցին շարաֆ ազուն.
Կին ու աղջիկ, փոքր աղաք,
Կեցցէն կեցցէն և այլն:

Առաուրայ բարձր սարեր,
Իրանց գագաթ թուխպ են կապել,
Առաւոտեան արև առէր,
Չարիֆ քէզի սիրտն խաւար էր,
Կեցցէն կեցցէն և այլն:

Առաւոտեան արշալուսին,
Հայ քաջերը ձեռք վերուցին,
Դաշտ ու ձորեր գիակք լցին,
Նահատակած վրէժ լուծին,
Կեցցէն կեցցէն և այլն:

Հայկա: բանակը արշաւեցին,
Չեւնին առած սուր և մօսին,
Քիւրդաց ջարդին արշալոյսին,
Կեցցէ կեցցէ և այլն:

Չատրներաց բարակ սիւններ,
Սյրում էին հայ հերոսներ,
Սև կապեցին քիւրդար կիներ,
Կեցրէն կեցցէն և այլն:

Ծածանում էր Գրօշակներ,
Որոտում են մոսիներ,
Գլորում են անթիւ քիւրդեր,
Կեցցէն կեցցէն և այլն:

Սպարապետ քաջն Վարդան,
Հրաման տուր քշենք դէպ Վան,
Դողացնենք այն շուն սուլթան,
Որ ճանչնայ հայուն իւր ծեռը,
Բռնած սուր և հրացան ու ինքն ազատ է
ազատ:

Նպատակիս համեմ միայն,
Թող զիս հանեն կախազան,
Կախազանն խեղդուկ ճայնով,
Պիտի գոչեմ ա՛խ Հայաստան:

Ախ Հայաստան սիրտս ու հոգիս,
Քեզ նուիրեմ ընդունէ.
Թէ կաքելի, թող ևս մեռնեմ,
Թաք Հայաստան ստքի կինէ:

Անոր սիրուն, բանտնայ մտնեմ,
Պայատէ այն ինձ համար,
Ոտք ու ձեռքս շղթայակապ,
Երջանկութիւն է ինձ համար:

Թէ մինչև իսկ արտորուեմ ալ,
Թափառական գտնէ զիս բախտ.
Հայաստանի սիրոյն համար,
Փշոտ վայրեր Կլան գրախտ:

Այս Հայաստան դու սիրուն մայր,
 Մինչ երբ այսպէս քո որդիք.
 Քեզնեն հեռու պիտ հառաչեն,
 Իսկ դուք մինչև երբ թափառեր:

Երբ պիտի գայ հայ թագաւոր,
 Սուրբ ձեռքին, գորք հեռեին.
 Գրօշակները ծածան—ծածան,
 Արքայական թագը գլխին:

Այս Հայաստան աչքդ գարցար,
 Քեզ փնտռող որբերուն.
 Գէս—պէս ցաւոր կ'տանջուեն,
 Գարման եղիք հայ քաջերուն:

Հերիք է մայրիկ դու ինձ փայփայես,
 Հերիք է մայրիկ ինձ կրծքիդ սխմես,
 Ես կուզեմ խմել ջրի տեղ արիւն,
 Ես կուզեմ կռուել, ես կուզեմ մեռնել:

Հասակս քսան տարուց անց կացաւ,
 Սիրտս վրեժով լիքը լցուեցաւ,
 Չեմ ուզում տեսնել եղբայրս թշուառ,
 Ես կուզեմ կռուել ես կուզեմ մեռնել:

Լացով շենք կ'բող փրկել Հայաստան,
 Մայրիկ ինձ պետք է ձի, սուր հրացան.

Չեռներս ծալած չեմ կարող նստել,
 Ես կուզեմ կռուել, ես կուզեմ մեռնել:

Համիզեան ունի գործեր մեզի հետ,
 Մեզ կոտորում են մեզ թալանում են.
 Հերիք է մայր իմ կարող ես լուել,
 Ես կուզեմ կռուել, ես կուզեմ մեռնել:

ԵՐԿ ՄԻՌԻԹԵԱՆ ՎԵՍ:

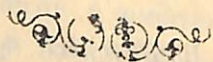
Եթէ կամենք փրկել թշվառ Հայրենիք,
 Նախ պիտ կապենք մեզ մէջ մի սիր ու հոգի,
 Եթէ կամենք անցեալ փառքին տիրադալ,
 Հարկաւոր չէ կոսակցութեան բաժանուել:

Արիք եղբայրք միանանք,
 Բաւ համարենք մեր տանջանք,
 Իսէր ճնշուած հայ ազգին,
 Գործ գնենք մեր շիք ու ջան:

Մեր պապերն էլ ներկայիս պէս գործեցին,
 Որ մեր տունը իրանց ձեռքով քանդեցին,
 Ուրիշների սուտ պարզեմքին շուքած,
 Որ մեզ մատնեն մինչև սո՛մ գերութեան:
 Արէք եղբայրք միանանք և այլև:

Մենք հնչակ ենք եղբայրք դուք Գաշնակցական,
 Միայն երկուսըս էլ կուլանք վիշտը հայկական,
 Արեք վճրենք հոգով սրտով միանանք,
 Ձեռք ձեռքի տանք ապա գործենք արշաւանք:
 Արեք եղբայր միանանն և այլն:

Մի նպատակ և մի վսեմ գաղափար,
 Մեզ կրօնականն անհամբեր ու անդադար,
 Ուղիներ եղբայրք յայտնենք սրտի միութիւն,
 Միութիւնով պիտի գտնենք փրկութիւն:
 Արեք եղբայրք միանանք և այլն:

Ն Ո Ւ Ի Ր:

Անուշաբոյր թարմ ծաղիկներ,
 Հայ օրիորդն ինձ բնծայեց,
 Հեռու երկրից անկեղծ նուէր,
 Իր քոյրերուն ուղարկեց:

Ասաց տուր այդ փունջն ու ասայ,
 Թէ չի անցնիլ էլ երկար,
 Կառի գաշտում հարս ու փեսայ,
 Կը հանդիպենք մենք իրար:

Կախ կուտանք, կախ արդար,
 Կախ վերջին ճկնական,

Գոտէ պնդուած հերոսարար,
 Ու կազատենք Հայաստան:

Գուրս ցայտեցին արցունքներ տաք,
 Իմ աչքերից այդ պահուն,
 Լսում էի կարծես անհագ,
 Ազգութեան պաղգամին:

Եւ երդուեցի տանել փունջն այն,
 Դէպի կարմիր Հայաստան,
 Սուր վիրաւոր, հայերն համայն,
 Սպասում են փրկութեան:

Կենաց փշոտ ասպարէզը,
 Աւաղ, աւաղ ինձ դիպաւ,
 Ջուրս լեզի կերած հացս,
 Ո՞հ կորած հացս թոյն դարձաւ:

Հեռու երկինք արև լուսին,
 Աւաղ, աւաղ տխրամած,
 Ես կը հեծիմ բանդիս խորը,
 Ո՞հ բանդիս խորէն շղթայուած:

Չ'կայ հայր իմ չ'կայ մայր իմ,
 Աւաղ, աւաղ քոյր եղբայր,
 Եւ ոչ միայն մխիթարիչ,
 Ո՞հ մխիթարիչ բարեկամ:

Անմեղական լուր գրկելով,
Աւաղ, աւաղ սուլթանին,
Մօլլէկրօն ու վայրաշեղ,
Ո՛հ վայրաշեղու խաւամին:

Վերաքննեց չար նկատեց,
Աւաղ, աւաղ իմ մասին,
Վնասակար զիս նկատեց,
Ո՛հ զիս նկատեց իւր ազգին:

Ահա կիջնեմ սև դերեզման,
Աւաղ, աւաղ գրկեմ հոգ,
Իմ անունս, յիշատակս,
Ո՛հ յիշատակս մնայ թող:

Մի հարցաներ իմ շօրերս,
Աւաղ, աւաղ զուն Սարգիս,
Ես կ'մեռնեմ մինչ յաւիտեան,
Ո՛հ մինչ յաւիտեան զուն Դաւիթ:

(ԴԱՒԱՃԱՆ ՄԱՐԴՈՒՆ)

Նա գաւաճան է և անտարրեր է,
Մայր Հայաստանի կոծը տեսնելիս,
Մատնիչէ և գաւաճան,
Մայր Հայաստանի լացը տեսնելիս:

Մահ ուրացողին, մահ գաւաճանին,
Նզովք և անէժք նոցա է բաժին,
Մեռնելիս յաւէտ ճնշուին,
Այլպէսիններն հայերի ցանկից:

Հայի նախանձք, հայի զայրութք,
Պիտի գռգռուի նոցայ տեսնելիս,
Արիւն նոցայ, պիղծ արիւն,
Զքանալու է հայերիս միջից:

Հերիք է հերիք, հայ հսկաներին,
Սուրբ շիրիմներին նախատինք թափեն,
Անէժք և բիւր նախատինք,
Նոցա անունին և յիշատակին:

ՍԵՐՈՎԻՒ ԱՆՄԱՀ ՅԻՉՏԱԿԻՆ:
(1899 թ.)

Բոլոր աշխարհում լսուեց քո հանբաւ,
Առիւծ քաջարի, ազրեր ջան,
Հայոց աշխարի:

Հայութեան անուն խիստ բարձրացուցիր,
Քնացած սրտեր, ազրեր ջան
Դուն բորբոքեցիր:

Մեզի օրինակ թողեցիր գացիր,
Երիզասարդաց, աղբեր ջան
Գուներ բաց արիր:

Քաղցր հայրենիքդ բնառ չթողիր,
Մինչև վերջին շունչ, աղբեր ջան
Պատերազմեցիր:

Սուրբ գործ սիրեցիր, խմբեր կազմեցիր,
Անգութ թուրք և քիւրդ, աղբեր ջան
Սարսափեցուցիր:

Բազեշ վիլանթը ոտքի կանգնեցուցիր,
Խեղճ ժողովուրդին, աղբեր ջան
Հոգի յոյս տուիր:

Գիշեր և ցորեկ ախլաթ լալիս է
Անդազար կ'զոչէ աղբեր ջան
(Սերոբ և Սոսէ):

Այժմ ննջում ես սև հողի տակին,
Մեզի թողնելով, աղբեր ջան
Օգնել հայ ազգին:

Սերոբ աղբոր, գործին հետեւնը,
Վրէժ կ'զոչէ, աղբեր ջան
Հայեր վրէժ առնենը:

ՀԱՅԳՈՒԿԻ ԵՐԳԵՐԻՑ:

Ո՛վ իմ հայրենիք, սիրուն գեղեցիկ,
Սերա փուշերու մէջ դու վարդ մենակիկ,
Քո ախուր սրտին լսուի հառաչանք,
Վիշան է պատեր քո սգաւոր կեանք,
Անգութն իսկ չուզէ քո ողբ հեծեծանք,
Եւ մենք քաջ հայեր, անզգայ մասնք:

Առ ձեզ կաղերսէ թշուառ Հայրենիք,
Սիրոյ գորութեամբ օգնութեան հասէք,
Անոր ողբերըն ելած արձագանք,
Ըզձեզ չի թընդեր արթնեցէք Հայրունք,
Ով ազատասէրք, պարծանք հայութեան,
Արդ եզէք սիրով հայրենեաց պաշտպան:

Եթէ ունիք սիրա վարդանոյ պէս քաջ,
Ինչո՞ւ էք կեցեր, ո՛հ քաջ հայք, առաջ,
Անգութ վատ թուրքի բարբարոսութիւն,
Ի վրէժ կ'մղէ մեր սիրտն ու արիւն.
Կողբայ Հայաստան, կ'ողբայ անդազար,
Արձագանք նորա շարժեն լեռ ու սար,
Եւ ձեր սրտերը ժայռ էն ալ կարծրեն,
Որ ողբն հայրենի, ալ-ուշինչ դնեն:

Ամոթ չէ միթէ, դեռ լինենք գերի,
Ալ բաւէ զարթիք դուք հայեր արի,
Չեր վառ զգացմունք թողալ խրախուսին,
Ս.Ն.Ն. ասորն ու գենք բնդեմ վատ թուրքին,

Եւ դու Տէր-Պատուած տուր մեզ սիրտ արի,
Որով մեր անուն քաջութեամբ փայլի:

Ոչինչ են թուրքի թնդանօթն ու զենք,
Երբ մենք հայերս միացած լինենք,
Հառաջ քնթանանք անվախ անվհեր,
Մեզ զենք ունենալով հայրենեաց վատ սէր,
Եւ մեր յոյսն այս Ռայն լինի.
Ազատութիւն կամ մահ վասն Հայաստանի.
Ուրեմն պարզենք մեր Գրօշակն հայկական.
Տալով նոր հոգի նոր կեանք հայութեան:

«ՀԱՅԳՈՒԿԵՆԵՐԸ Վանայ ծովի վերայ»:

Ուշ գիշերին ծովն է խաղաղ,
Ջրեր վճիտ ու յտակ,
Ջինջ է երգինք միապաղաղ,
Աստղազարդ, կապուտակ:

Պարզ հորիզոն մէկ էլ յանկարծ,
Սև ամպերով մռայլեց,
Քամի բրտաւ, քամի անսանձ,
Եւ ծովակն այլայլուեց:

Կուրծքն առիւծ ու փրփրուն,
Ալիքներն ահապին,
Սոււզ ու հառաչ, գոռ ու գոշուն,
Թռան ծոցից ծովակին:

Սիրուն ծովակ ասան դու մեզ,
Էլ ինչ նորից ուզուեցիր,
Այն ինչ բոթ էր որ բերեց քեզ.
Քամին մոլար անձարձիր:

Արդե՞ք սղր էր ու յառաչանք,
Երգեց նա քո ականջին,
Կոյսի մըմունջ, մօր հեծեծանք,
Թէ ճիշտ անմեղ մանկիկին:

Արինապատ մեր ձորերում,
Հիւսել էր իր մեղեաին,
Թէ աւերակ մեր գիւղերում,
Կազմել երգը ցաւապին:

Ախ այդ ցաւոտուն երգերով,
Մեզ քուն ասին մեր մայրեր.
Ու սարսափի զրոյցներով,
Խրացրին մեր ճիշեր:

Ու այնուհետ շատ տարիներ,
Նոյն երգերը տխրապին:
Սև դարձրին կարմիր օրեր,
Վախով լցրին մեր հոգին:

Մի անգամ էլ մեր լեռներում,
Մի հողմ փչեց ահաւոր,
Էլ աբտասուք նա չէր երգում,
Ոչ սղր ասում էր որ:

Սև լեռներից մուսյլ ծոցից,
Խլած հսկայ գոշիւններ,
Սև ժայռերի գոշիւններից,
Նա կազմել էր իր երգեր:

Պատր ու կարմիր գետը հուզուած,
Այնտեղ ուներ իւր բաժին.
Մայր բնութիւնն էլ զարհուրած.
Միացել էր այդ երգին:

Երբ ժայռերը գտում էին,
Հայն ինչպէս լուռ կենար,
Երբ լեռները գողում էին,
Մեր սիրտն ինչպէս դիմանար:

Եւ խլեցինք մենք պատեանից:
Սրեր վաղուց մոռացուած,
Եւ գուրս ընդանք մեր տներից,
Դեպ սուրբ վախճան աւերուած:

Լուռ կայ քամի մի փշիւր, լճու,
Զատ յուզեցիր ծովակին,
Թող շշնջայ մեղմիկ գեփիւր,
Թող հանգիստ թող ծովակին:

Լճու կայ, ծով դարերի լալկան,
Էլ բաւ է այսքան հառաչներ,
Մենք գոր ունինք սուր հրացան,
Զուտ վերջ կ'առնեն քո ցաւեր:

Թող միայն մեզ շուտով լողնանք,
Թող որ հասնենք այն ափին,
Տես, լսում են ճիշ ու հառաչանք,
Աղերս ու սղբ անմեղին.....:

Դէ՛հ ընկերներ, զարկենք թիւր,
Հգոր բազկով միասին,
Մօտ է ափը, հէ՛ աղբերներ
Ահա՛ հասանք, ձեր հաւարին:

ՍԵՐՈՒՔ ՓԱՋԻ յիշատակին:

Գլուխդ Բաղէշ և մարմինդ ի Մուշ,
Հովի պէս անցար դու քաջի նմուշ,
Անունիդ մատաղ, թուրքի աչքի փուշ,
Աղբեր ՍԵՐՈՒՔ ջան անունդ քաղցր—անուշ:

Անմահ գիւցադն խլաթայ
Հսկա կորիւն նիւրութայ,
Հայերուս փառք և բաղձանք
Քեզ մատաղ Սերոր Փաշայ:

Ասկից վերջ Բաղէշ քեզ պիտի յիշէ,
Եւ հօրդ արցունքներ միշտ պիտի թափէ,
Գլուխդ գերեզման երբ նա կ'տեսնէ,
Աղբեր Սերոր ջան միշտ պիտի կանչէ:

Հողի տակ ննջէ դուն զաւակ Հայկայ,
Անունդ ազգիս մէջ միշտ պիտի մնայ,
Հայք քեզի գոչեց զիւցազն Խլախայ:
Թորքը սարսափած կասէ քեզ Ս.-Փաշայ:

Սաէ Սիփան սև սար Գագոր և Նիմրուխ,
Որք են մնացել քաշեն քո կարտա,
Երգիր գող հանիչ անցար քո խմբով,
Աղբեր Սերոր ջան, մաշուանք քո սիրով:

Մենք քո ընկերներ կուխտեմք երգումով,
Որ վեր սար ելնենք մեր գեներ գրահով,
Երգալ միշտ լեցուն փուշ և տատակով,
Աղբեր Սերոր ջան, քո ճանապարհով:

ԴԵՐՈՅԵԱՆԻ ՅԻՉԱՏԱԿԻՆ:

Դերոյեան Տիգրան, Մքօ և Արշակ:
Դաշկուրու բաշա եզան նհատակ,
Քաջ երիզատարդ Վասրիւրականի,
Դերոյեան Տիգրան, անունն է ցանկալի:

Նա իւր խմբի մէջ հրեշտակի նման,
Էն օր սև օրն էր քաջ Դերոյեանի,
Համեզի գորքին շքչապատեցին,
Երեք հայ գինուոր սալով բերեցին:

Բոյոր հայերուս սրտերն այրեցին,
Չար կուսակալի փափաղ լցուցին,
Քաջ երիզատարդներ կուլան կ'ողբան,
Եւ միշտ կ'կանչեն Դերոյեան Տիգրան:

Էնա մատնիչներ,
Մէջկուրու բաշա,
Գիտի որք լինեն,
Նման վասակաց:

ՀԱՅԳՈՒԿԻ ԵՐԳԵՐԻՅ

Ես գնումեմ հետու երկիր,
Իմ սիրելի թանգազին,
Բաժանվում եմ ես քեզանից,
Գուցէ կրկին չը դառնամ:

Գանչում է բակի միջին,
Ոստոքներս սոսկալի,
Յանկանում եմ քեզի տալու,
Սիրոյ համբոյրս վերջին:

Վերկաց սիրուն քո ձեւքովա,
Մէջքիս կապէ ս ուր նիզակ,
Գատերազմի փող հնչեցին,
Գիտի մտնեմ գեների տակ:

Մնաս բարով իմ սիրելի,
Իմ թանգագին բարեկամ,
Միշտ աղաչէ Աստուածանից,
Որ կենդանի հետ դառնամ:

Հայրենիքի սիրոյ համար,
Աշուղ երգիչ եմ դառել,
Գերեզմանս մէկ քարի տակ,
Գուք պիտ ծածկէք սև հողով:

Ե Ր Գ Ա Ջ Գ Ի:

Ախ Վասպուրական տխուր Հայաստան,
Անթիւ հերոսներ քեզ մէջ ժողովեցան,
Ահեղ կրուլի մէջ այսքան դիմացան,
Ի սէր ազգութեան նահատակուեցան:

Ո՛հ բաւէ հայեր միշտ սյուպէս գերի,
Թողնել Հայրենիք դիմել օտարի,
Օտար սիրումէ մեզ իբրև գերի,
Մեր հացն ու ջուրը դարձել է լեղի:

Ո՛հ բաւէ հայեր մեր անմիութիւն,
Պատիւ չը բերեց մեր հայ ազգութեան,
Պետքէ մենք գտնենք միութեան դարման,
Որով ազատենք մեր մայր Հայաստան:

Պետքէ միանայ ամբողջ Հայաստան,
Թող տեսնէ Եւրոպան ու Ամերիկան,
Պետքէ մենք լուծենք վրէժ Հայկական,
Քանի այսպէս տխուր է Հայաստան:

Վան սիրուն քաղաք իւր գաւառներով,
Լցուեցաւ դիակ հարիւր հազարով,
Ներկուեցան զաշտեր հայոց արիւնով,
Չայն տուեց ամբողջ երկինքը աստղերով:

Տեսէք թուրք ազգին ինչ անամօթէ,
Քաշեց մեզ վերայ սուր ու թնդանոթ,
Բայց երբ շողշողաց հայկական սրբեր,
Խաւարով պատեց թշնամեաց սրտեր:

Ս Ե Ր Ե Մ Ջ Ե Ա Ն Ի Յ Ի Չ Ա Տ Ա Կ Ի Ն:

Վերքերով լի ջան Ֆիդայեմ
Թափառական տուն չումեմ,
Եարիս փոխարէն գէնքս եմ գրկել
Մի տեղ հանգիստ քուն չունեմ:

Սրբինոտ երկիր սուղ ու շրվան
Ինձ դուրս կանչեց փաղ կեանքից,
Տանջուած Հայրենիքի սէրը
Չը փախեցուց փտանդից:

Ես խաչուեցայ ջան Փիղայի
Սկսբունքով սուրբ մնայ,
Թող իմ արեան կաթիլներով
Հայ գինուորն էլ գորանա:

Մակեդոնեայ իմ եղբայրս
Իմ խաչովս պսակուեց,
Նղբայրական սիրուն գինքով,
Կազան սուլթանը խորտակուեց:

Ահա հանգիստ հող կ'մտնեմ
Յոյսս դուք էք ընկերներ,
Չարունակներ մեր սուրբ գործը
Կաշնակցութեան վէճ քաջեր:

Կախազանից երբ որ քամին
Ինձ տարուբերեց ճոճալին,
Յիշէք Պետրոս Սերիմճեանին
Թուրքից վրէժ գուալին:

ԵՐԿ ԱՂՈՏ ԹԱԹՈՒԼԻ:

Երկու քիռքից հրաման, տվեց զահիճ սուլթանը,
Մնար բարեաւ ազնիւ ընկերներ, մտտէ կեանքիս վախճանը:

Կարմրնագոյն պատանքս, բանտի պատէն մեխելեն,
Կիւտապաշտպան անգուլթ ֆարմանը, գլխիս վերայ կախելին:

Թող չ'թաղէ ինձ թուրքն, թողնէ հողի երեսին,
Թող կատարէ անգուտ ֆարմանը, գազանական հանգէսին:

Ես պաշտել եմ գազափար, ուխտելեմ զոհուել ազգիս,
Կախազանս անգուլթ սարսափով, չեմ փոփոխել սուրբ հողիս:

Բայց դուք ազնիւ ընկերներ, ձեր սրտի մէջ գերեզման,
Թող Թաթուլին հանգերձներով, մահս յիշէք մշտական:

Արե լուսին կարոտով, երկար տարու տանջանքով,
Էրուամ վառուամ իմ կեանքին, վերջ գրեց իմ թշնամին:

ԵՐԿ ՓԻՊԱՅՈՒԷ: ✓

Մենք անկեղծ գինուոր ենք առանցի վիճակ,
Ուխտել ենք ծառակ երկար ժամանակ,
Պարսկաստանի խորքից եկել խիստ նամակ,
Կուսմենք բարով, կուշանանք տարով,
Արին, սուր, հուր պատերազմի զաշտ կապտան մեզի:

Կուշմանը մեզ տուա «Ջան Փիղայ» անուն,
Այց անուան համաձայն տեսա գորութիւն,
Մենք չենք ուզեր ազատ կամայ բնութիւն,
Ուխտել ենք կուտել, այդ սիրով մեանել,
Համոզուամ այդ միջոց կայ հայոց վախճան:

Ստամբոլը պիտի լինի արեան ծով,
Ամեն կողմից կռիւ կսկսի շուտով,
Կոտորենք Բաշկալայ, անցնենք հեշտ կերպով,
Աջից Վարդանը, ձախից Իշխանը,
Գրախնք Ազրակ, տարածենք սարսափ:

Բանակայի գրաւում, նոյն պատերազմին,
Աւելի մեծ սարսափ տիրեց սուլթանին,
Քաջ Ջէյթունը յաղթեց վատ չար դադանին,
Կեցցէ Ջէյթուն, խրոխտ Սասուն կուսակցութիւն
Անխտիր օրեր, պարծանք հայերին:

ՔԱՋ ԱՆԳՐԱՆԻԿԻՆ:

Դարձեալ փայլեց Սասնոյ զլխին,
Ազատութեան Գրօշակ,
Կէցցէ հայրենիք գոչելով,
Բարձրացրին ազադակ:

Թնդաց որոտաց ձայներից:
Ողջ աշխարհը Հայկական:
Խումբ—խումբ կարգած հայ գաւակներ,
Հասնում էին օգնութեան:

Գուրգէն Վահան չքայր (գժոխք),
Քաջ Անդրանիկը զեկավար,
Տարրիկի լեռներում,
Չրջում էին անգաղար:

Սարսափեցան քիւրդ ցեղերը,
Մինչ պալատը սուլթանին,
Հրամայեց շուտ կործանել,
Գիրքերը հայդուկներին:

Ահա անգութ քիւրդը և տաճիկ,
Սարսափելի տեսարան,
Ժառանակէ վրեժ լուծել,
Գոչեց ձայնը Հայկական:

Կրակ տեղած հայ քաջերի,
Բնակավայր գիրքերից,
Գայլայլուեցան քիւրդ խուժաներ,
Ահուլի գնդակներից:

ԳԱՋՆՍԱԿՅՍԱՆՆԵՐԻ ՄԱՐԶԸ:

Հայ երիտասարդներ շուտ շտապեցէք,
Բուպլէն շատ թանկ է առաջ քայլեցէք,
Օտարք հայերին կտտեն վախկոտեն,
Քաջութեան Գրօշակը պարզեցէք:

Միթէ մենք Վարդանի ց'ղից չենք,
Մէկս հագարի գեմը կը կուռնք,
Մի ժամանակ մենք շղթայուած էինք,
Հիմայ ազատենք և ունինք շատ գէնք:

Օգնութեան հասանք աչ խան ու Մուրազ,
ձիշտ հայու գավակ ծնունդն անարատ,
Մօկացի Գրիգորն և երկու Արշակ,
Գնդակ թափումն կարկուտից արագ,

Քաջ Թումանեանցը, որսորդ Վեորգը,
Կազմ ու պատրաստեքն իրանց խումբը,
Գաշնակցութեան Գրոշակի ահից,
Սարսափահար փախչում է վատ թուրքը:

ՈՐՍՈՐԳ ԽՄԲԻ ՅԻՉԱՏԱԿԻՆ:

Ղարսից դուրս եկան թաղբուր ժողուեցան,
Նոյն գիւղի մէջը քաջերը կարգով շարուեցան,
Գիշերուայ ժամի, (?) գանդերը գողանջեցան,
Քաջերը սուրը Հաղորդութիւն ստացան,
Քաջ Թումանեանը խնդրուեց խողերին,
Չը լսեցին հերոսին քաջերին գահեցին:

Քաջերը կանգնեցին սուրը սեղանի առաջ,
Երդուեցին միտտին սուրը Գրոշակ բռնած,
Քաջ խմբապետ Թումանեանը ստաջն էր կանգնած,
Չայն տուեց եղբայրը գնանք, դէպ առաջ—առաջ:
Քաջ Թումանեանը և այլքն:

Չտապով գիշերը գիւղից դուրս եկան,
Արշալոյսը բացուեց Բիւրիկ աղբիւրը հասան,

Անախտան թշնամիները շուտով տեսան,
Երկու գագան իրար օգնութեան հասան,
Քաջ Թումանեանը և այլքն:

Ղալայ բողաղից անշուշտ նկատեցին,
Գազանները քաջերին շրջապատեցին,
Օգնող չեղաւ անօգնական մնացին,
Յոյսները կտրեցին այնպէս գոհուցան,
Քաջ Թումանեանը և այլքն:

Քաջ Որսորդ Վեորգն չ'կտրեց յոյսը,
Սուրը Գրոշ պարզեց տամնապէտ Պետրոսը,
Գնդակով թաղումին թշնամեաց յոյսը,
Անվէհեր կռում էր Քեօսայ հերոսը,
Քաջ Թումանեանը և այլքն:

Ծերունի քահանան բռնել էր խաչը,
Թումանեանից խնդրեց այսպէս Դուրգեն քաջը,
Կրակ բանանք գէպի խողերի շարքը,
Չի կարելի ստաց խորամիտ քաջը,
Քաջ Թումանեանը և այլքն,

Թումանեանցը մտածում էր մեր վիճակ,
Ասաց միք բանայ խողերին վրան գնտակ,
Սոսկալի կլինի Կովկասի վիճակ,
Թող մեր եղբայրները բնենն մեր վիճակ,
Քաջ Թումանեանը և այլքն:

Թումանեանցը ստաց մենք լինենք նահատակ,
Կովկասը թող լինի ազատ համարձակ,
Մնանք մինչևի հաւիղեան յիշատակ,

Մի՞թէ չ'կամի հայր, որ լա մեր սանջանք,
Քաջ Թումանեանցը և այլն,

Ելիք վրեժ գոչինք անվախ եզրայրներ,
Այն լեռը զսճուեցան առիւծի կորիւններ,
Նոցա աղերսանքից լեռը ոգրում էր,
Ամօ՞թէ հայեր թէ մեռանաք այն գիակներ:
Քաջ Թումանեանցը և այլն:

Ի՞է հայեր վերցնենք սուր և հրացան,
Ուռն գոռանք թշնամուց բարձր ձայն,
Թշնամին թող գողայ երբ լսէ ուռան,
Քիւրզեր ջարդելով մանենք Հայաստան:
Քաջ Թումանեանցը և այլն:

ԽԱՆԻ ԵՒ ՄՈՒՐԱԿԻ
(գիւլի սուլթան, եղանակով):

Հասակս քսան տարեկան,
Հրացան տուիք բարեկամ,
Մենք չենք ուզում ստրկութիւն,
Մեզ խրախուսող մայրեր կան,
Ավանգ, ավանգ, ավանգ:

Ինչու ենք կեցեր խաղաղ,
Խուճերը ուինք պարսկաստան,

Զուտով կանցնենք տաճկաստան,
Ունիս բազում հերոսներ,
Կուգան քեզ Մայր-Հայաստան:

Հրացանը ուսիս կախեմ,
Ես իմ կեանքս պիտ թանկ ծախեմ,
Կեցցէն կարիչ հայ հերոսներ,
Թշնամու գէժ միշտ անվախեն,
Ավանգ և այլն:

Սուլթան, գլխիտ դու միշտ վայ բէր,
Քանի որ կան Խան, Մուրադներ,
Կեցցեն նրանց թիկնապահներ,
Մեր Հայրենիքը չէ անտէր,
Ավանգ և այլն:

Միջատ երգովք վրազէ,
Որանք ճշմարիտ հոն վազզէ,
Թէկուզ հանին քեզ կախազան,
Ուղղութիւնը դու միշտ պարզէ,
Ավանգ և այլն:

ՏՈՒՐԱՆԻ ԵՐԳԸ:

Ուրեմն մտաք բարով ազնիւ ընկերներ,
Մեռնեմ ձեր հոգուն երջանիկ քաջեր,
Քո հոգին մատաղ Տալոսիկ ազատ,
Կեցցեա դու հաւէտ Անդրանիկ քո զարդ:

Քաջի համբոյրով տուով հրածէշտ,
 Անվէհեր ճուրբախ ընկեր հարազատ,
 Բոպէ անցաւ սրացաւ ուժգին,
 Վէհ Դաշնակցութեան սուրբ անուն արժան:

Երգինքը պատելէր գունդ-գունդ սև ամբեր,
 Արեղակ չկար մութ սև խավարէր,
 Դժուար էր գատուել քաջ ընկերներէց,
 Հայ ազգի սիրամ ու պաշտամ տեղից:

Հեռուից տեսնող, էլ ու աշիրաթ,
 Երնէկ կուտային քեաֆուր ճուրբախին,
 Ահու սարսափով լցուած թուրք միլլաթ,
 Կապուտ աչքերից արին կ'ցայտէր:

Նժոյգ ձի նստած անակի գեմքով,
 Երկինք ձայն տուեց վէհ քաջի արարք,
 Խնուսայ փաշէն լցուած էր դողով,
 Թռչում էր ցոլակ ցայտում էր կրակ:

Անհամբեր սրտով դաշնակի ճուղեր,
 Կտրիչ ճուրբախի գալուն կ'սպասեն,
 Փարք ու պարձանք էր մեկ այսպէս քաջեր,
 Ուրախ լուր բերաւ ազատ Սասունէն:

ՔՈՅՐ ՆՒ ԵՂԲԱՅՐ:

Վեր կաց եղբայր քեզ մատաղ ազնիվ քոյրդ,
 Պատրաստել ես հրացանըդ և սուրդ,
 Ըարժէ թշնամուն ձեռքիդ բռնած սուրդ,
 Խմէ արին, ինչպէս խմում ես ջուրդ,
 Վի վախենար քեզ մատաղ ազնիվ քոյրդ:

Ձինուիր եղբայր զնայ պատերազմի դաշտ,
 Աշխատէ որ լինես եղբայրցդ հէտ հաշտ,
 Եյն ժամանակ դուն կը գործես մենձ հրաշք,
 Խմէ արին և այլըն:

Սիրէ ընկերիդ ինչպէս սիրում ես քեզ,
 Եյն ժամանակ կասեմ դու իմ եղբայրս ես,
 Վրէժինդրութիւնը միշտ միտքդ բերես,
 Խմէ արին և այլըն:

Գնայ եղբայր ելիր Սասուն այնտեղ կաց,
 Չար սուլթանի սրտի վերայ վերք բաց,
 Լսէ միջազու խնդիրը ինչպէս քաջ,
 Խմէ արին և այլըն:

Ե Ր Գ (Կարնեցի Գարեգինի):

Հայաստանի փառք ու պարձանք Գարեգինը Կարնեցի,
 Թրկունքը լայն թևերը հասա ինքը կորին առիւծի:

Հայաստանի վերքին հմուտ վերայբուժէր խելացի,
Եղբայր լացէք ու ողբացէք այն քաջ հերոսի անձի:

Խմբով ելան Ղալա բուղազ թշնամու դեմ կռուեցին,
Մի քաջ հերոս վիրաւորվաւ Գարեգինին հանձնեցին:

Նա ուզում էր վիրաւորին հեռացնել արեան դաշտից,
Չորս կողմիցն հարցակուեցին և քաջինը պաշարեցին:

Անիրաւ վատ թշնամի դու քաջ ֆիզայուն լաւ ճանաչէ,
Ուրիշից օղնութիւն փնտառում Եւրոպայից ամաչէ:

Որքան կուգես մեզ հէտ կուռէ ամբողջ այդ գորքերովը,
Վստահ եղիր որ քեզ հաղթող պիտի լինի Գաշնակը:

Նա ուխտել էր պէտքէ գոհէր իբր կեանքը Գրոշակին,
Եւ ճշտապէս նա նուիրեց իր կեանքը թանկագին:

Կուրծքին չորս գնդակ բտացաւ վէրք ունեցաւ ահագին:
Կրկին հրացաննէր պարպում այն քաջ հերոս Գարեգին:

Միջազինեմ պէտքէ յիշեմ ձեզ նման միշտ քաջերին,
Որ թափեցիք ձեր արիւնը Հայաստանի հողերին:

Ամբողջ հայիւթիւնը կանգնած ձեր վրեժը ուզելու,
Քնէք Հայաստանի քաջեր հանդիսս ձեր սկիորներուն:

Ս Ա Ս Ո Ւ Ն Յ Ք:

Հայաստանի քաջ անդրանիկ գաւակներ,
Ողջ հայերուն փառք ու պարծանք Սասունցիք,
Ձեր ոտքերուն մատաղ սուրբ նահատակներ,
Մեզ յոյս ու սպասէն մեզ կեանք Սասունցիք:

Գէմ քայլէք թշնամուն անուխ քաջարար,
Չորս ամիս շաբուն սկ կռուելով երգար,
Չոհեցիք ձեր կեանքը հայութեան համար,
Տուիր հայրենիքին փրկանք Սասունցիք:

Ամնն մէկս մէկ մէկ խուժեցի Հովնան,
Աւիւծի կորիւններ հայրենեաց պաշտպան,
Կամ կը մեռնէնք կամ կը մեռցնէնք նրան,
Ով որ ձեզ տայ վիրաւորանք Սասունցիք:

Բնութեան գաւակներ ահարկու ոյժեր,
Մհերայ թոռներն էք անարատ անմեղ,
Ձեր թափած արիւնը անցներ բանի տեղ,
Չլինիր անօգուտ զուր ջանք Սասունցիք:

Քաջ Վարդանը նահատակեալ բանակով,
Ձեզի դիմաւորումէ երգնից պսակով:
Լուսաւորիչը սուրբ Ղևոնդով—Մհակով,
Ձեզ տալիս է մէժ գովասանք Սասունցիք:

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Մ Ա Ր Ձ:

Մեր կայքերը խորհուրդները Հայրենիքի սէրն է,
Մեր կայքերը մեր կեանքերը մեր ազգի նուէրն է,
Ժառանգը պապի և նորա կալուածների սէրն է,
Այսքան տարիներ միշտ նեղութիւն տանողը մենք ենք,
Էյ չենք զիմանար թշնամու գէմ կողնողը մենք ենք:

Մեր նախնիքը անկախ հողի մէջ կապրէին ազատ,
Ով որ լսում է Հայ անունը գոցում էր հաստատ,
Մարդիքը նրանք չեն, արիւնքը նոյնն է հարահատ,
Այսքան տարիներ և այլն:

Արիւն ու սուր է և կրակ է մեր Դրօշակ,
Մեռնելու համար վախ չունի մեր քաջ նահատակ,
Առիւծ կ'լինի խեղճ հայը երբ ասնէ նիզակ,
Այսքան տարիներ և այլն:

Մենք չենք վախենայ թնդանօթից եթէ ունինք ջանք,
Մեռնենք կ'զնանք արքաութիւն այնտեղ է լավ կեանք,
Ինչքան վախեցանք մեռնելուց, կենդանի մեռանք,
Այսքան տարիներ և այլն:

ԱՆԳՐԱՆԻԿԻ ԳԱՍՏԱՆԸ:

Հագար ինք հարիւր չորս թուականին,
Կարգացի Սառունի նամակը համառոտ,

Սուլթանը հրամայեց իւր թիկնապաշին,
Հայոց պատրիարքը բէրէ ինձի մտ:

Պատրիարք տեսնում ես հայերիտ բանը,
Ազատամբուով էլի Սառուն Մուշ, Վանք,
Կը կոտորեմ քու ամբողջ Հայաստանը,
Իրէ զինաթափ լինին չը զրգեմ թնդանօթ:

Ինձ չեն լսում ես ինչպէս գրեմ նամակ,
Զինաթափ չեն լինի ոչ մի ժամանակ,
Թէկուզ նազարներով դու զրկես բանակ,
Կուվումեն քաջի պէս չեն լինի վախկոտ:

Սուլթանը հրամայեց Մշոյ վալլին,
Գնայ Սառուն ջարդէ ամբողջ հայերուն,
Տիրապէտէ նոցա անտեղ հողերուն,
Թող մայրեր սրբոց մնան միշտ կարոտ:

Վալին ասեց անձնատուր եղիր Անդրանիկ,
Կեանքդ կ'նուիրեմ քեզ թանգազին,
Տեսնում ես գորքեր կանգնած ահալին,
Ուր պիտի վախչես ձեռքես քեզի կ'հանեմ օդ:

Անդրանիկն ասաց սպասէ դու մի քիչ,
Զորքերիդ կ'դարձնեմ շուտով բնաջինջ,
Անգէն մարդոց դուք կ'զառնաք միշտ կտրիչ,
Այդպէս կեխոտոտ ազգ էք ձեզ չ'կայ ամօթ:

Վալին ասաւ քեզ չ'կայ մէկ օգնող,
Ունեմ ահազին գորք կ'զառնամ յաղտող,

Արի ինձի լսէ այդ գենքերդ թող,
ես սիրումեմ քեզ դու ինձի շես ծանօթ:

Անդրանիկըն ասաւ շես կարող խափել մեզ,
Քեզ պէս յիմար թուրքեր շատ եմ տեսել ես,
Յիմայ գենքերով պիտի պատասխանեմ քեզ,
Գլխիտ պետքէ թափեմ գնդակ ու վառօտ:

Վալին ասաւ շղթայեցինք սահմանը,
Ռուսաստանի հետը գրեցինք պայմանը,
Սուլթան համեզ ընձի տակց ֆարմանը,
էլ չի կարող անցնել էտեղից մի ճամբորտ:

Անդրանիկն ասաց քո գորքերդ փառավոր,
Գլխին կրակ թափեց Կայծակ ձիավոր,
Ջորքերուդ գիակներով լցուով սար ու ձոր,
Սարսափեցաւ քո սուլթանը անամօթ:

Վալին ասաւ նրանք ձգին գինամէտ,
Սարսափեցաւ գորքս փախաւ դէպի հէտ,
Մեզի պաշտպանուելու չ'կար ոչ մի կէտ,
Նրանց գիրքը լաւ էր քրշոտ ու քարոտ:

Անդրանիկն ասաւ դու գրկեցիր գորքեր ու քիւրդեր,
Յիրուցան արին իմ քաջ սուխճներ,
Ջորքերուդ գիակներով լցուաւ խոր փոսեր,
Մշու գաշտից ինչու փախար անամօթ:

Վալին ասաւ պէտքէ անեմ քանի որ կամ,
Ջարդեմ կին մանուկ շտէսնէս անքամ,
Քաջութիւնս լսէ ամբողջ Եւրոպան,
Փայլուն սուրս պէտքէ մնայ արիւնոտ,

Անդրանիկը ասաւ ես ինչ խոսեմ քեզի հէտ,
Գեմտ ես եմ կանգնէ կառէ ինձի հէտ,
Տալորիկի կռուից ինչու փախար դէպի յէտ,
Կինարմատի յազտոյ անիրաւ կեղտոտ:

Վալին ասաւ շեմ վախենար քու գէնքէն,
Հեծեալ գորք կուգայ Կարին քաղաքէն,
Քարուքանդ պիտի անեմ Սասունը հիմքէն,
Աւերակ կը տեսնես գիւղերը առաւոտ:

Անդրանիկն ասաւ շուրք շունիս քաջութեան,
Աղթամարի կռուից փախար դէպի վան,
Հայի քաջութիւնը դու տեսար անբան,
Ամեն տեղ դարչուցինք քեզի խոշնատ:

Վալին ասաւ ես որ տեսայ այն օրը,
Մեզ խարեցիր տաշար լցիր այն ձօրը,
Երկնքից թափեցաւ գորքիս կտօրը,
Կը հեռանամ էտից էլ շեմ գար քեզի մոտ:

Անդրանիկը սուր չէր գնէր պատեանը,
Կտտրեց թշնամու կապած պինդ շխտան,
Լսելով սարսափաւ սուլթան համիդ խան,
Միշազ հիշէ Անդրանիկին անդադար:

Գ Է Պ Ի Հ Ս Յ Ր Ե Ն Ի Ք:

Մեզ պէտք է երգել
Ոչ սիրոյ երգեր
Մեզ պէտք է երգել
Ապատման երգեր:

Գեպի Հայրենիք—աշխարհ Հայաստան
Ողևորելու երգեր Հայութեան
Իոքայ պիտ գրգռեն մեր անեղ հային
Գէպի թշնամու բանակ անաղին:

Գէ՛հ հայեր յառաջ
Գիմենք մենք անվախ
Յաղթենք թշնամուն
Փշրենք աջ ու ձախ:

Հայեր մենք պէտքէ փրկենք Հայաստան
Մեզի օտարը չի լինի պաշտպան
Հայեր, գէ՛հ, յառաջ գիմենք Հայաստան
Փրկենք Հա՛ւերին, կորչի տաճկաստան:

Գիշեր ցերեղ աշխատում ես անդադար,
Քո խեղճ ազգիդ քաջ պահապան Անդրանիկ,
Կեանքդ ընծայելու ազգիդ համար,
Չեն մոռանայ քեզ յաւիղեան Անդրանիկ:

Քո անունդ օրս օրէ բարձրացաւ,
Լսեց ձայնդ շար սուլթանը սարսեցաւ,
Ձենքիդ շուռաշինը եւրօպան իմացաւ,
Քեզի գոչեց քաջն Վարդան Անդրանիկ:

Քաջեր անէք դուք ձեր մտքը քաջ հսկայ,
Առիւծի պէս միշտ կուտմ ես անխնայ,
Քո սրտի մէջ ա՛ն ու երկիրդ հեշ չկայ
Յոյց կուտար գործ դուք քաջութեան Անդրանիկ:

Երկու հազար ոսկով մարդիք ճարեցին,
Քո գէ՛մ հազար մի կերպ թակարդ լարեցին,
Իննը հազար քիւրդեր քեզ պաշարեցին,
Որ համեն ձեզ կախապան Անդրանիկ:

Քիւրդստան—Տաճկաստան էլ էր որտարւմ,
Բարձրացուցիր Իրօշակ Սասնայ լեռներում:
Սիրաթա խնդրում է ունենաս բազում,
Ազնիւ քաջեր դու ինքնամշան Անդրանիկ:

ԹՈՂ ԵՐԳԷ ԲԼՔՈՒՂ

Թող երգէ բլբուլ Մշու պաշտերում,
Թող վարդեր բացուին Սասնայ լեռներում,
Թող մեր թշնամին սարսեն սարսուփեն,
Իագան քիւրդերն ճաքին տրաքեն:

Մշու պաշտերը ծաղրունքով բացուած,
Հայու սերունդը կ'պահէ Աստուած,
Ինչքան որ կուզեն թշնամիք թող գան,
Սասնայ լեռներէն ինչ պիտի ստանան:

Ինչու չը ծաղկէ ծաղիկն անխնայ,
Այդ թշնամուցը ով կ'վախենայ,
Թող հայ ազգիկը երգէ վառուտն,
Սուր գէնքը ձեռքին ջարդէ քիւրդերուն:

Արևն ընկաւ Լօռուայ սարին,
Բարև տարէք դուք իմ նանին,
Ասէք գնումեմ թափէլ արիւն,
Օգնելու թշու. հայերուն:

Ահա և բացում է դարուն,
Ուժքս գրած եմ զհնքերուն,
Կամեմ ծծել թշնամու արիւն,
Եւ իս ուր ես իմ աղատութիւն:

Վերջապէս ճանապար ընկայ,
Հոգի ունեմ ինչպէս Հայկայ,
Ես իմ հոգս շես մուանայ,
Թէգուց արիւնիցս կաթիլ մնայ:

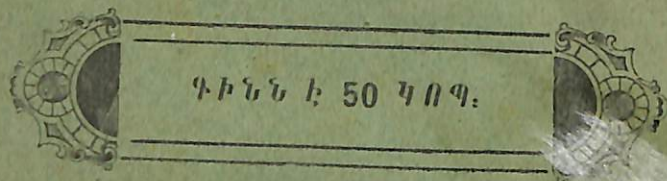
Մէլիք (Վ...թ-բ—ցի)

Ես սիրումեմ պապիս հոգը
Ես եմ «Արեան Չայնի» շարողը,
Չարումեմ ծածուկ ամեն սողը,
Որ լոյս տեսնի «Արեան Չայնը»:

Լօռեցի Սի—ն (կեզժ Կ Ռ Օ):

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.

«Ազգային գրադարան»

NL0389509

72 780